

Pirjo Väyrynen (toim.)

OPEMONEEN

**Hyviä käytäntöjä ja malleja Opetusjärjestelyjen ja -menetelmien
kehittämishankkeesta ammatillisessa peruskoulutuksessa**

OPE'TUSHALLITUS

2. korjattu painos

© Opetushallitus
Taitto: Minna Taivassalo

Moniste 17/2005

ISBN 952-13-2611-5 (nid.)
ISBN 952-13-2612-3 (pdf)
ISSN 1237-6590
Edita Prima Oy, Helsinki 2005

Ammatin opiskelua voi verrata tiekartastoon, jossa päämäärän eli ammatillisen perustutkinnon voi saavuttaa hyvin monenlaista reittiä pitkin. Toisilla reitti voi olla kuin moottoritie - suora, leveä ja tasainen kun taas toisilla kuin metsäpolku rämeiköllä - mutkainen, kuoppainen, välillä kokonaan kadoksissa ja välillä pehmeä sammaleinen matto. Opiskelijan tie opiskelijaksi ja lopulta työntekijäksi pitää sisällään erilaisia vaihteita ja tapahtumia.

Ammatillinen koulutusjärjestelmä uudistettiin perusteellisesti viime vuosikymmenen lopulla. Ammatillista koulutusta koskeva laki ja asetus tulivat voimaan 1.1.1999 lukien osana koulutusta koskevaa lainsäädännön kokonaisuudistusta. Ammatillista peruskoulutusta koskevaa päätöksentekoa siirrettiin koulutuksen järjestäjille. Tutkinto- ja opetussuunnitelmaudistus toteutettiin vuosituhannen vaihteessa ja koulutuksen järjestäjille tuli velvoite laatia ja hyväksyä paikallinen opetussuunnitelma noudattaen valtakunnallisia opetussuunnitelman perusteita. Opetussuunnitelmat uudistuivat, mutta mitä tapahtui niiden toimeenpanossa? Millä tavoin opiskelijan tiellä kohti tutkintoa näkyvät uudet osaamisvaatimukset ja miten tavat niiden saavuttamiseksi ovat muuttuneet, vai ovatko? Opettajat katselevat uusia viittoja epäröiden tiellä kulkijoiden ja ohjaajien mahdollisuuksia saavuttaa päämäärää kaikkine välivaiheineen. Koulutus-poliittiset tavoitteet näyttäivät vaativilta, joten auttaisiko kulkuvälineiden inventaario ja huolto?

Opetusministeriön opetusjärjestelyjen monipuolistumista ammatillisessa koulutuksessa pohtineen ns. OPEMON-työryhmän mielestä ammatillisen koulutuksen eräänä keskeisenä haasteena voidaan pitää sitä, että opiskelijat ovat aikaisempaa heterogeenisempiä ja monikulttuurisempia, opiskelijoiden joukossa on aikaisempaa enemmän maahanmuuttajia, syrjäytymisvaarassa olevia, mutta toisaalta myös lukion suorittaneita. Opiskelijoiden koulutustaustassa, oppimisvalmiuksissa ja aikaisemmassa opintomenestyksessä on olennaisia eroja. Tämä kaikki vaikuttaa siihen, miten koulutus järjestetään ja opetus toteutetaan. Työryhmä antoi toimenpidesuosituksia, joiden pohjalta Opetushallitus käynnisti opetusjärjestelyjen ja -menetelmien monipuolistamishankkeen (OPEMON). Hanke toteutettiin vuosina 2003 – 2005.

OPEMON-projektiin valitut koulutuksen järjestäjät ovat parin - kolmen vuoden ajan tietoisesti kehittäneet monipuolisia opetusjärjestelyjä ja -menetelmiä. He ovat kirjanneet ”musta tuntuu” ja ”ja onhan meilläkin” ajatukset ja ottaneet ne käyttöön ennakkoluulottomasti. Välttämättä kaikki toteutukset eivät ole uusia, mutta muuten hyviksi koettuja sekä käyttökelpoisia joko sellaisenaan tai jokaisen omanlaisiksi muokkaamina.

Opettajat ja vanhemmat ovat varmasti monesti kuulleet lauseen ”meillä ei ole koskaan kivaa koulussa”. Pitäisikö koulussa sitten olla kivaa? Emmekö voisi aloittaa vaikka siitä, että koulu koettaisiin viihtyisäksi, kaikki erilaiset opiskelijat huomioon ottavaksi oppimisympäristöksi. Tänä päivänä opettajat ovat tietoisia siitä, että opettajien luokan edessä antama opetus ei enää riitä kartuttamaan opiskelijoiden osaamista. Samoin kaikille ei opiskelu koulussa sovi, mutta opiskelijalle voidaan räätälöidä mahdollisuus opiskella vaikkapa työssä.

Tässä hankkeessa on moniammatillinen yhteistyö ollut yksi kehittämiskohteista. Yhteistyö ei tarkoita ainoastaan eri opettajien välistä yhteistyötä vaan se merkitsee myös opiskelijan kohdalla koko koulun henkilöstön, huoltajien ja kenties muiden sidosryhmien kuten sosiaalitoimen, terveydenhuollon ja työvoimahallinnon kanssa tehtävää yhteistyötä. Projektin aikana on paljon keskusteltu koulutuksen järjestäjän kehittämistyöhön sitoutumisen merkityksestä sekä pedagogisen johtajuuden tärkeydestä opettajan työn tukijana.

Tässä julkaisussa on kerrottu OPEMON-hankkeen taustasta sekä lyhyesti kuvattu ja arvioitu itse kunkin mukana olleen koulutuksen järjestäjän kehittämistyön tuloksia. Julkaisu on koottu hankkeen aikana kertyneestä kysely- ym. materiaalista sekä Opetushallituksen toimitetuista väli- ja loppuraporteista. Julkaisun koostamisessa ovat olleet mukana osastonjohtaja Tuula Lampinen (Etelä-Karjalan koulutuskuntayhtymä), rehtori Eeva Mäihänen (Tampereen kaupunki), lehtori Tarja Perolainen (Länsi-Pirkanmaan koulutuskuntayhtymä) sekä korkeakouluharjoittelija Marjo Happonen ja projektisihteeri Minna Taivassalo Opetushallituksesta. Kiitokset heille!

Lisää hankkeen tuottamaa materiaalia ja tuotekuvauksia on löydettävissä Opetushallituksen verkkosivuilta osoitteesta www.edu.fi/ammattillinen -> Opetusjärjestelyt ja -menetelmät.

Opetussuunnitelmatyö on jatkuvaa kehittämistyötä, niin myös opetusmenetelmällisten ratkaisujen etsintä siten, että opettaja osaisi luoda kullekin opiskelijalle parhaan mahdollisen ympäristön oppia. Tämä julkaisu haluaa omalta osaltaan herättää ajatuksia ja kertoa jo tehdystä kehittämistyöstä.

Opetushallituksessa heinäkuun helteillä 2005

Toimittaja

SISÄLLYSLUETTELO

1	LUKIJALLE	3
2	HAASTEITA KEHITTÄMISELLE JA VASTAUKSIA UUSIIN SÄÄNNÖKSIIN	6
	2.1 OPEMON-työryhmä	6
	2.2 Opetusmenetelmäpilotit.....	6
	2.3 OPEMON 2 -hanke	7
3	KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ	9
4	OPEMON 2 -HANKKEET 2003 – 2005	11
5	MALLEJA KOKEILTAVAKSI	11
	5.1 Koulutuksen järjestäminen ja vuosisuunnittelu	11
	5.2 Pedagoginen johtaminen.....	12
	5.3 Mentorointi	13
	5.4 Opiskelijoiden sitouttaminen ja motivointi	14
	5.5 Miten sitouttaa koko henkilöstö ja vanhemmat kasvatustavastuuseen?	15
	5.6 Opintojen ohjausjärjestelmien ja ohjauksen kehittäminen.....	15
	5.7 Opetusmenetelmällisiä ratkaisuja	16
6	YHTEENVETO JA TULEVAISUUDEN NÄKYMIÄ	18
LIITE 1	OPEMON 2 -HANKKEET VUOSINA 2003 – 2005	20

2 HAASTEITA KEHITTÄMISELLE JA VASTAUKSIA UUSIIN SÄÄNNÖKSIIN

Ammatilliset perustutkinnot ja opetussuunnitelman perusteet uudistettiin vuosina 1999–2001. Uudistuksen keskeisenä tavoitteena oli koulutuksen laadun ja työelämävastaavuuden parantaminen. Ammatilliset perustutkinnot muodostettiin kolmivuotisiksi, yleisen jatko-opintokelpoisuuden antaviksi opinnoiksi. Päätösten mukaan kaikkiin tutkintoihin liitettiin vähintään puolen vuoden työssäoppiminen ja yksilöllisten opinto-ohjelmien muodostamismahdollisuuksia lisättiin. Uudistuksen keskeisten tavoitteiden mukaisesti opiskelijoilla tuli olla mahdollisuus valita opintoja eri oppilaitoksista.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain mukaan opiskelijalla on oikeus saada riittävästi opetusta ja ohjausta. Koulutuksen järjestäjä vastaa ammatillisen perustutkinnon tavoitteiden edellyttämän opetuksen ja ohjauksen järjestämisestä ja sen riittävydestä. OPEMON-hanke käynnistyi kysymyksestä: ”Saavatko opiskelijat riittävästi opetusta ja ohjausta?”

2.1 OPEMON-työryhmä

Opetusministeriö ja Opetushallitus ovat käynnistäneet erilaisia toimenpiteitä opiskelijoiden riittävän opetuksen ja ohjauksen turvaamiseksi sekä uudistuneiden opetussuunnitelmien käyttöönottoa tukemaan. Syksyllä 2000 opetusministeriö asetti työryhmän (ns. OPEMON-työryhmä, ks. kuvio 1, s. 8), jonka tehtävänä oli selvittää ja arvioida opetusjärjestelyjen monipuolistumista ja tämän vaikutusta ammatillisen koulutuksen järjestämiseen ja ammatin oppimiseen. Työryhmän tehtävänä oli lisäksi tehdä tarvittavat ehdotukset siitä, kuinka ammatillisessa koulutuksessa voidaan turvata opiskelijoille koulutuksen tavoitteiden saavuttamisen kannalta riittävä opetus ja ohjaus.

2.2 Opetusmenetelmäpilotit

Opetushallitus käynnisti vuonna 2001 ns. opetusmenetelmäpilotteja (ks. kuvio 1, s. 8) ja kutsui kehittämistyöhön viisi suomenkielistä ja kaksi ruotsinkielistä koulutuksen järjestäjää. Hankkeen tavoitteena oli monipuolistaa opetusmenetelmiä ja kehittää henkilökohtaisia opiskelusuunnitelmia sekä opiskelijan itsearviointimenetelmiä. Hankkeen toimijat keskittyivät omiin kehittämisalueisiinsa. Eri projektien tavoitteena oli kokeilla opetusmenetelmien yksilöllistämistä lähtien opiskelijan kyvyistä ja tarpeista.

Hankkeen tuotoksena syntyi malleja HOPS- ja HOJKS-lomakkeiksi. Lisäksi tuotettiin arviointilomakkeita matematiikan ja äidinkielen lähtötasotesteiksi sekä lukivaikeuksien toteamiseksi kuten myös oppimistyylien analysoimiseksi. Projekteissa kokeiltiin oppimispäiväkirjojen käyttöä oppimisen tukena, kehitettiin erilaisia portfoliomalleja ja kokeiltiin niitä eri koulutusaloilla. Hankkeessa koulutettiin opettajia portfolion käytössä, erityislahjakkuuksien/oppimisvaikeuksien tunnistamisessa sekä tutoroinnissa ja opintojen ohjauksessa. Erityisopetusta kehitettiin ERVA-toiminnalla ja työssäoppimisen kaksiopettajajärjestelmällä. Opiskelija- ja ammattiminän kehittymistä erityisesti työssäoppimisen aikana ja myös koko opiskelun aikana arvioitiin ja laadittiin itsearviointimenetelmiä niiden kehittymisen arvioimiseksi. Projekteissa kerättiin palaute hankkeeseen osallistuneilta opettajilta ja opiskelijoilta.

Hankkeen tuotokset ovat saatavilla Opetushallituksen verkkosivuilla osoitteessa www.edu.fi/openidea/ammattillinen. Lisäksi hankkeessa toimineet ovat esitelleet työtään ja tuotoksiaan eri koulutustilaisuuksissa, paikallisissa lehdissä ja omilla kotisivuillaan.

2.3 OPEMON 2 -hanke

Uudistuneen säätelyjärjestelmän myötä päävastuu koulutustarjonnan kohdentamisesta on siirtynyt koulutuksen järjestäjille. Tämä merkitsee koulutuksen järjestäjien vastuun korostumista ja aktiivista roolia mm. työelämän osaamistarpeiden entistä nopeammassa huomioon ottamisessa. Säätelyjärjestelmässä tapahtuneiden muutosten rinnalla ovat myös käsitykset oppimisesta ja opettamisesta kehittyneet siten, että on syytä arvioida koko oppimis- ja opetuskulttuuria kriittisesti. Vaatimukset erilaisten opiskelijoiden huomioon ottamiseen ja monimuotoisten oppimisympäristöjen hyödyntämiseen ovat kasvaneet työelämässä tapahtuneiden muutosten ohella.

Opetusministeriö julkaisi toukokuussa 2002 opetusjärjestelyjen monipuolistumista ammatillisessa koulutuksessa käsitelleen työryhmän muistion (Opetusministeriön työryhmän muistioita 11:2002). Työryhmä antoi toimenpidesuosituksia, joiden pohjalta Opetushallitus käynnisti ns. OPEMON 2 (opetusjärjestelyjen ja opetusmenetelmien monipuolistaminen) -hankkeen.

Vuoden 2002 lopulla Opetushallitus valitsi kuusi (mukana yksi ruotsinkielinen) eri koulutuksen järjestäjää (ks. kuvio 1, s. 8), joiden tehtäviksi määriteltiin seuraavia kehittämisalueita:

- Opetuksen organisointimallien ja toimintakulttuurin uudistaminen,
- Pedagogisen johtajuuden kehittäminen,
- Opintojen ohjauksjärjestelmien ja ohjauksen kehittäminen,
- Opetuksen järjestämistä koskevien suunnitelmien kehittäminen ja laatiminen,
- Opetuksen henkilökohtaistaminen ja henkilökohtaisten opetuksen järjestämistä koskevien suunnitelmien kehittäminen,
- Opetusmenetelmien monipuolistaminen erilaisten opiskelijoiden tarpeet huomioon ottaviksi (erityisesti toiminnallisten ja työvaltaisten menetelmien lisääminen) ja verkko-opetuksen kehittäminen,
- Uudenlaisten mallien kokeilu ja kehittäminen.

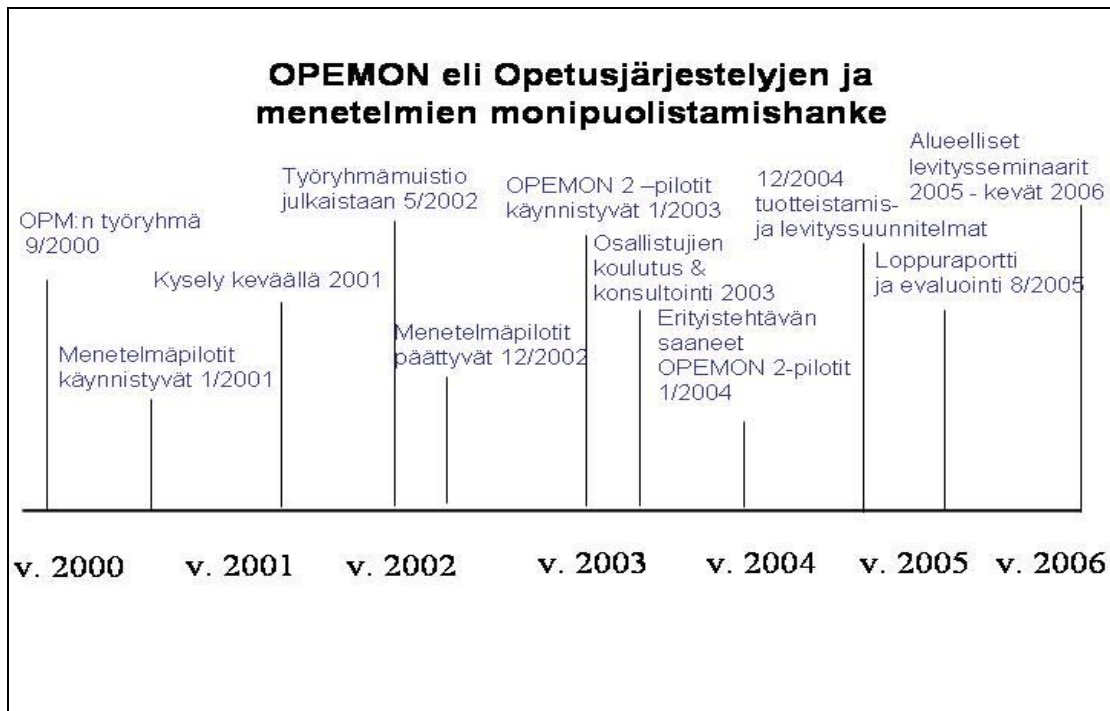
Kehittämishankkeen toteuttamiseen osallistuivat seuraavat koulutuksen järjestäjät:

- Helsingin kaupunki
- Kalajokilaakson koulutuskuntayhtymä
- Pohjois-Savon ammatillisen korkeakoulutuksen kuntayhtymä
- Pohjois-Savon ammatillisen koulutuksen kuntayhtymä
- Rovaniemen koulutuskuntayhtymä
- Västra Nylands yrkesskola samkommun

Vuoden kuluttua aloituksesta Pohjois-Savon koulutuksen järjestäjät yhdistyivät Savon koulutuskuntayhtymäksi ja hankkeeseen valittiin vielä kolme uutta koulutuksen järjestäjää (ks. kuvio 1, s. 8). Vuoden 2004 alussa uusina pilotteina aloittivat Etelä-Karjalan ja Länsi-Pirkanmaan koulutuskuntayhtymät sekä Tampereen kaupunki.

Kukin koulutuksen järjestäjä laati suunnitelman toiminta-alueellaan käynnistettävästä opetusjärjestelyjen ja -menetelmien monipuolistamisprojektista. Projektien suunnitteluun

ja kehittämisen tueksi Opetushallitus tarjosi kehittämistyöhön ja sen johtamiseen osallistuville koulutusta ja ohjausta. Kehittämisprosessia tukevasta koulutuksesta vastasi Hämeen ammatillinen opettajakorkeakoulu (HAMK). Toiminnan ohjaus toteutettiin yhdessä Opetushallituksen hankkeesta vastuussa olevien asiantuntijoiden kanssa.

Kuvio 1. OPEMON eli Opetusjärjestelyjen ja menetelmien monipuolistamishanke

3 KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ

Edellä kuvattujen hankkeiden aikana on jatkuvasti keskusteltu lainsäädäntöön, opetussuunnitelman perusteisiin ja opetussuunnitelmiin sekä opetuksen toteutukseen liittyvien käsitteiden erilaisista tulkinnoista ja niiden monista merkityksistä. Esimerkiksi koulutuksen järjestämisestä ja opetuksen järjestämisestä käytetyt käsitteet voivat olla osittain päällekkäisiä eivätkä ne sulje toinen toistaan pois. Seuraavassa kuvataan OPEMONin aikana eri lähteistä tehtyjä koosteita ja kehittämistyön aikana käyttöön valittuja määritelmiä.

Ammatillisen koulutuksen järjestämisuodot (lain mukaan)

Perinteisen luokissa ja työpajoissa annettavan lähiopetuksen rinnalle ovat tulleet erilaiset etäopetuksen muodot sekä lähi- ja etäopetuksen erilaiset yhdistelmät eli monimuoto-opetus. Työpaikoilla tapahtuva ammatillinen koulutus on lisääntynyt. Oppimiskäsitykset ja oppimisympäristöt ovat muuttuneet. Tieto- ja viestintätekniikan kehitys on lisännyt mahdollisuuksia järjestää opetus uudella tavalla.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun *lain mukaan* koulutus voidaan järjestää *lähi-, etä- ja monimuoto-opetuksena*. Säännöksissä ei ole tarkemmin määritelty sitä, mitä erilaisilla koulutuksen järjestämisuodoilla tarkoitetaan. Lähi-, etä- ja monimuoto-opetuksen rahoitus määräytyy samoin perustein.

Rajanveto eri järjestämisuotojen välillä saattaa olla käytännössä ongelmallista. Etä- ja monimuoto-opetus ovat erilaisia tapoja järjestää opetusta käytännössä. Kysymys on opetuksesta, jossa opetusta annetaan opiskelijalle opetusta asianomaiselle koulutuksen järjestämisuodolle ominaisella, ennalta suunnitellulla tavalla. Koulutuksen järjestäjän on annettava opiskelijalle tieto mm. koulutuksen järjestämisuodosta. Opiskelijalla on oikeus saada opetusta ilmoitetun suunnitelman mukaisesti.

Oikeus saada riittävästi opetusta ja ohjausta (opetussuunnitelman perusteiden mukaan)

Opetussuunnitelman perusteiden luvussa 6 määrätään koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman sisällöstä ja todetaan, että opetussuunnitelmassa on huolehdittava opiskelijan oikeudesta saada riittävästi opetusta ja tarvitsemaansa ohjausta koulutuksen järjestämistavasta riippumatta. Samassa luvussa luetellaan myös asiat, joita paikallisen *opetussuunnitelman yhteisen osan ja tutkintokohtaisten osien* tulee sisältää. Perusteiden mukaan opetussuunnitelman yhteisen osan tulee sisältää tiedot mm. koulutuksen järjestämisestä (peruskoulutuksena ja näyttötutkintona) ja opetuksen järjestämisestä (lähi-, etä-, monimuoto-opetus, oppisopimuskoulutus). Tutkintokohtaisen osan tulee sisältää suunnitelma opintojen järjestämisestä ja jaksotuksesta.

OPEMON-työryhmän käyttämiä määritelmiä

Työryhmä korosti muistiossaan, että perinteisen luokissa ja työpajoissa tapahtuvan lähiopetuksen rinnalle ovat tulleet erilaiset *opetuksen järjestämisuodot* kuten etäopetus, itsenäinen työskentely, verkko-opetus ja erilaiset simulaatiot sekä edellä mainittujen monenlaiset yhdistelmät, jolloin monesti puhutaan monimuoto-opetuksesta.

Työryhmän näkemyksen mukaan on pidettävä erillään toisistaan käsitteet opetusmenetelmät ja opetusjärjestelyt. *Opetusmenetelmät* ovat opettajan tai opiskelijoiden ja opettajan yhdessä tekemiä pedagogisia ratkaisuja erilaisista tavoista omaksua oppiaines ja soveltaa niitä

kuhunkin opetustilanteeseen. Tällaisia opetusmenetelmällisiä ratkaisuja ovat esimerkiksi luento-opetus, ryhmätyö, parityöskentely, yksilöllinen työskentely, tietokoneavusteinen opetus, verkko-opetus jne. Eri opetusjärjestelyjen sisällä voidaan käyttää erilaisia opetusmenetelmiä. Erilaiset järjestämismuodot ja opetusmenetelmät eivät ole toisiaan poissulkevia ja käytännössä niitä voidaan käyttää ja käytetään limittäin ja vaihdellen eri opintokokonaisuuksia opiskeltaessa.

Opetusjärjestelyt määriteltiin siten, että niihin kuuluvat lähi- ja etäopetus, itsenäinen opiskelu, työssäoppiminen ja projektiopetus. Työryhmä otti käyttöön seuraavat käsitteet:

- * *Lähiopetus*, joka tarkoittaa opetusta, jossa opettaja tai oppimistehtävän ohjaaja on läsnä ja joka voidaan toteuttaa omassa tai jossakin muussa oppilaitoksessa.
- * *Etäopetus*, joka tarkoittaa verkko-opetusta ja / tai muiden viestintävälineiden avulla annettavaa suunniteltua ja ohjattua opetusta.
- * *Itsenäinen opiskelu*, jolla tarkoitetaan opiskelijan tavoitteellista, itsenäistä opiskelua kirjastossa, kotona tai muissa oppimisympäristöissä.
- * *Työssäoppiminen*, joka tarkoittaa yrityksissä ja työpaikoilla tapahtuvaa oppimista.
- * *Projektit*, joilla tarkoitetaan eri tavoin ja erilaisissa oppimisympäristöissä opittavia suurehkoja kokonaisuuksia.

OPEMON 2 -hanke

Hankkeessa päädyttiin siihen, että *koulutuksen järjestämisellä* tarkoitetaan ammatillisen perustutkinnon suorittamista peruskoulutuksena, näyttötutkintona ja/tai oppisopimuskoulutuksena. Sama koulutuksen järjestäjä voi tarjota kaikkia tai vain jotakin edellä mainituista tavoista suorittaa perustutkinto. *Opetuksen järjestämisellä* tarkoitettiin lähi-, etä- ja monimuoto-opetuksena tarjottavaa opetusta, jolloin ne määriteltiin samoin kuin opetusministeriön työryhmä (edellä) oli tehnyt.

Eri tapoja opiskella listattiin seuraavat: verkko-opiskelu, itsenäinen opiskelu, työssäoppiminen, erilaiset projektit. *Opetusmenetelmistä* puhuttaessa tarkoitetaan mm. seuraavia opettajan tekemiä valintoja siitä, miten hän opetuksensa toteuttaa. Tällaisia ovat mm. luento-opetus, pienryhmätyöskentely, parityöskentely, simulaatiot, roolipelit, draama, PBL ym.

4 OPEMON 2 -HANKKEET 2003 – 2005

Kuvaukset ja arviointi

Liitteessä 1 (s. 20) kuvataan OPEMON 2 -hankkeessa kehitettyjä malleja ja toimintaa luokiteltuna aihekokonaisuuksiin. Eri hankkeet on luokiteltu neljään luokkaan seuraavasti:

- I Opetuksen organisointimallien ja toimintakulttuurin uudistaminen
- II Pedagogisen johtajuuden uudistaminen ja toiminnan kehittäminen
- III Opiskelija oman oppimispolkunsä löytäjänä
- IV Opetusmenetelmien ja ohjauksen kehittäminen.

Kaikkiaan 21 hanketta on kuvattu. Kustakin hankkeesta kerrotaan nimen lisäksi toteutuspaikka, yhteyshenkilö, mukana olevat koulutusalat, kuvaus hankkeesta ja sen arviointia. Lisäksi jokaisesta kehitetystä mallista laaditaan kuvaus Opetushallituksen OPEN IDEA -palveluun www.edu.fi/openidea/ammattillinen.

5 MALLEJA KOKEILTAVAKSI

Tässä luvussa esitetään joitakin hankkeissa tuotettuja malleja eri kehittämisen kohteista.

5.1 Koulutuksen järjestäminen ja vuosisuunnittelu

Lukiokoulutuksen puolella on toteutettu jo pitempään luokatonta järjestelmää. Ammatillisen koulutuksen puolelta mittavampia kokeiluja ei aikaisemmin ole ollut. OPEMON-projektin puitteissa Levi-Instituutti luopui vanhoista vuosijaksotuksista sekä luokista ja loi tilalle mallin kurssimuotoisesta, luokattomasta ammattioppilaitoksesta. Lähtökohtana pidettiin opiskelijan mahdollisuutta oppia ammattiin työelämälähtöisesti omia ohjattuja polkujaan pitkin. Tavoitetta tukemaan luodut opetusjärjestelyt ovat antaneet paremmat mahdollisuudet myös henkilöstön itsensä ja opetuksen kehittämiseen sekä tiivistänyt työelämäyhteistyötä.

Lähtökohtana mallissa on oppilaitoskohtainen opetussuunnitelma, johon sisältyvät opintokokonaisuudet jaetaan opintoviikoiksi/tunneiksi vuosisuunnitelmiin. Vuosisuunnitelmien jaksojen pituudet määritellään työelämän tarpeista lähtien. Vuosisuunnitelmaan sisältyy 28 viikkopakettia koulutusohjelmaopintoja ja 10 - 12 opintoviikkoa verkko-/työelämä-/elinkeino-opintoja. Yhteiset opinnot integroidaan suunnitelmaan.

Alussa tärkeää on henkilöstön perehdyttäminen uuteen, kurssimuotoiseen toimintakulttuuriin. Tässä asiassa avainasemassa on rehtori. Myös opiskelijoiden perehdyttämisen merkitys opetussuunnitelman tavoitteisiin ja sisältöihin heti opintojen alkuvaiheessa korostuu entisestään. Yleisen perehtymisen jälkeen opiskelijalle rakennetaan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma, jossa määritellään myös verkko-opintoina suoritettavat opinnot, tentittävät aihealueet ja mahdollinen lisäopetus.

Koulukohtaisen opetussuunnitelman, vuosisuunnitelman ja henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman pohjalta opiskelija rakentaa yhdessä opetushenkilöstön kanssa henkilökohtaisen lukujärjestyksensä koko lukuvuodelle. Tätä opiskelijan kouluttautumissuunnitelmaa

tarkennetaan koko ajan opiskelijan ja opetushenkilöstön välisissä HOPS-keskusteluissa. Ohjaus näyttölee tärkeää roolia ja sen tulee olla jatkuvaa.

Erityisesti vanhemmat opiskelijat, mutta myös opettajat pitävät viikkopaketti-järjestelmää toimivana. Varsinkin teoriaviikot on koettu rankoiksi, mutta tehokkaiksi oppimisen kannalta. Useampia teoriaviikkopaketteja ei pitäisi sijoittaa peräkkäin. Tässä järjestelmässä on helppoa toteuttaa käytännönläheisiä aihealueita. Työssäoppimista tulisi olla jo ensimmäisenä vuotena.

Verkko-opetus on todettu monessa suhteessa hyväksi menetelmäksi. Sen avulla opiskelija voi nopeuttaa valmistumista. Opiskelijapalautteen perusteella opettajalta saatu palaute ja ohjaus on ollut henkilökohtaisempaa. Varsinkin työssäoppimisjaksojen aikana ohjaus on ollut tehokkaampaa verkkoa hyödyntäen.

Selvää on, että luokaton järjestelmä sopii joillekin ammatillisen koulutuksen aloille toisia paremmin. Mutta ainakin matkailualan koulutuksessa siitä on saatu hyviä tuloksia.

5.2 Pedagoginen johtaminen

Pedagoginen johtaminen on oppilaitoksen kokonaisjohtamisen yksi, mutta hyvin tärkeä osa-alue. Yleisesti pedagoginen johtajuus voidaan määritellä kasvatus- ja oppimistapahtuman kokonaisvaltaiseksi kehittämistoiminnaksi. Pedagoginen johtajuus parhaimmillaan on jaettava johtajuutta – siihen tulee oppilaitostyöyhteisön jokainen jäsen valtuuttaa, mutta jokaisen tulee myös kantaa vastuuta omalta osaltaan. OPEMON 2 -hankkeessa pedagoginen johtajuus ymmärrettiin seuraavasti: pedagoginen johtajuus tarkoittaa työyhteisön jokaisen jäsenen sitoutumista kasvatus- ja opetusvastuuseen, yhteisiin arvoihin sekä avoimen, keskusteleavan ilmapiirin luomiseen.

Pedagogisen johtajuuden perusta on työyhteisössä käytävä pedagoginen keskustelu, jonka käynnistymistä helpottaa sitä varten perustetut foorumit, fyysiset tilat = ”pedagogiset piisit”, kuten ne on nimetty Pohjois-Savon ammatillisen korkeakoulutuksen kuntayhtymässä (nykyisin Savon koulutuskuntayhtymä). Foorumit ovat tarkoituksenmukaisesti varustettuja kokoontumispaikkoja, joissa voi saada tukea, ideoita ja ajankohtaista tietoa omaan työhön liittyvistä asioista. Lisäksi on mahdollista jakaa kokemuksia kollegoiden kanssa sekä kehittää uusia menetelmiä ja järjestelmiä. Näitä tapaamisia voidaan nimetä myös mentoroinniksi. Foorumeilla voidaan pitää myös viikko- ja kuukausipalavereja. Pedagogiset piisit voivat olla myös virtuaalisia, verkossa toimivia.

Pedagoginen piisi = SAVOTTA

*Yhteisessä savotassa:
Kannan vastuun omasta palstastani
Arvostan omaa ja toisten työtä
Olen valmis auttamaan ja palvelemaan
Ollaan ihmisiksi*

Pedagogisista piiseistä on saatu hyviä kokemuksia. Yhteisöllisyys ja yhteistoiminnallisuus ovat lisääntyneet ja sitä myötä yhteishenki henkilöstön kesken on parantunut. Ongelmana on ollut lähinnä yhteisen ajan löytäminen piisitapaamisille. Huomattiin myös, että tapaamiset eivät aina käynnistyneet spontaanisesti ilman erillistä kutsua tai työjärjestykseen merkittävää aikaa.

Pedagogisen toiminnan ja johtajuuden kehittyminen opettajuuden näkökulmasta tarvitsee työyhteisössä syntyvän keskustelun tueksi pedagogista täydennyskoulutusta ja kehittämisrupeamia. Eräs OPEMON 2 -hankkeessa toteutettu ja hyväksi koettu malli muodostui seitsemästä kehittämispäivästä, joiden aiheet olivat: oman yksikön pedagogisen toiminnan ja pedagogisen johtajuuden kehittämisen suuntaviivat, yhteistyö (sanoista tekoihin sekä henkilökunnan ja opiskelijoiden hyvinvointi), opettajuus (neuvojen pyytäminen, yhdessä opettaminen, tuntemusten jakaminen ja selviytymiskeinot hankalien tilanteiden varalle), opetuksen sisällöt ja arviointi, kuluneen lukuvuoden hyvät ja kehitettävät puolet sekä pelisäännöt tulevalle lukuvuodelle (käsiteltäväksi lukuvuoden alussa opiskelijoiden kanssa), yhteiset haasteet ja visiot. Koulutuspäiviin kuului lisäksi yhteisöllisyyden ja me-hengen lisäämiseen tähtäävää toimintaa kuten tiimit tehtävät. Täydennyskoulutusprojekti kesti noin vuoden.

Kaikki edellä mainittu luo pohjaa työyhteisön pedagogiselle johtamiselle ja sen kehittymiselle. Kokonaisvaltainen ajattelu, kyky nähdä oman aineensa yli yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi, vastuunotto, yhteistyötaidot ja opetussuunnitelman mukaisen oppimisprosessin toteuttaminen kehittyivät hankkeen aikana. Hyvien tulosten saamiseksi todettiin tarvittavan johdon henkisen tuen lisäksi mahdollisuus saada erillinen resurssi (esimerkiksi 20 tuntia/vuosi) pedagogisen keskustelun käymiseen sekä pedagogisen johtajuuden kehittämistä tukevaa koulutusta.

5.3 Mentorointi

Kuopion Sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitoksella kehitettiin pedagogisista keskustelutilaisuuksista – piisatapaamisista mentorointitilaisuuksia. Näiden tapahtumien sisältö rakennettiin opettajien koulutustarpeista ja toiveista. Kouluttajina toimivat oman oppilaitoksen opettajat. Kokoontumisten määrä ja ajankohta sovittiin esimiesten kanssa ja osallistumisen tarpeellisuudesta tilaisuuksiin päätti kukin opettaja itse.

Lisäksi otettiin käyttöön mentorointi, joka toteutettiin opettajien parityöskentelynä. Tavoitteena oli, että opetushenkilöstö ajanmukaistaa tietojaan ja taitojaan voidakseen opettaa korkealaatuisesti sekä auttaa toinen toistaan ja yhteistyön avulla ylläpitää keskustelua opetuksen peruskysymyksistä. Oppilaitoksen opettajien kahdenkeskisissä mentoroinneissa käsiteltäviä asioita olivat mm. opettajuus ja opettajien työnkuva oppilaitoksessa, monipuoliset opetusmenetelmät, laadukas opetus, opetuksen sisällöt ja niiden kehittäminen, opiskelijoiden työssäoppiminen, opiskelijoiden kriisitilanteiden hoitaminen, kokonaisopetuksen kehittäminen ja ammatillisen kasvun reflektointi.

Lukuvuoden mittaisen kokeilun perusteella voidaan sanoa, että mentorointitapaamiset ovat saaneet varauksettoman hyväksynnän. Palautteissa korostui hyötynä toisten opettajien osaamisen hyödyntäminen. Opettajien palautteissa korostui mentoroinnin kokeminen mielenkiintoisena ja hyvin tarpeellisenä; mentorointi oli koettu osittain työnohjauksena. Lisäksi mentoroinnit olivat toimineet uuden työntekijän perehdyttämiskoulutuksena ja toisaalta antaneet uusia näkökulmia oppilaitoksessa pidempään toimineille opettajille. Mentorointitoimintaa jatketaan edelleen. Oleellisinta on, että jokaiselle opettajalle nimitetään oma mentorointiopettaja.

5.4 Opiskelijoiden sitouttaminen ja motivointi

Useimmissa ammatillisissa oppilaitoksissa pohditaan aina toukokuussa samoja ongelmia: miksi on paljon hylättyjä kursseja, miksi on enemmän poissaoloja kuin läsnäolotunteja, miksi opinnot eivät suju? Mitä pitäisi tehdä, jotta opiskelijat ottaisivat opiskelun tosissaan?

Näihin edellä esitettyihin kysymyksiin OPEMON 2 -projektissa etsittiin keinoja motivoida ja sitouttaa opiskelijoita. Kalajokilaakson koulutuskuntayhtymässä kehitettiin mallia, jossa kiinnitettiin huomiota opiskelijoiden perehdyttämiseen uuteen oppimisympäristöön, sen henkilöstöön ja opiskelutovereihin. Tärkeäksi havaittiin, että monimuotoinen perehdyttäminen tehdään ensimmäisten viikkojen aikana, jolloin opiskelulle luodaan pohja ja opiskeluverkosto. Samoin tiedottaminen sekä oppilaille että oppilaan huoltajille on erityisen tärkeää. Mitä vähemmän tiedetään sen enemmän luullaan.

Sama ryhmänohjaajan säilyttäminen koko opiskelun ajan tuo turvallisuutta ja jatkuvuutta opiskelijan elämään. Oma ryhmänohjaaja/luokanvalvoja tutustuttaa opiskelijat oman osaston ja talon käytänteisiin. Opiskelijan lähin tuki on oma ohjaaja, joka vastaa ensisijaisesti opiskelijaan liittyvistä asioista. Ryhmänohjaajille/luokanvalvojille tulisi pitää koulutuspäiviä asioista, joihin heidän tulisi kiinnittää huomiota opiskelijoiden sitouttamisessa ja ryhmäyttämisessä.

Vanhemmilla opiskelijoilla on merkittävä vaikutus uuden opiskelijan taloon perehdyttämisessä. Monissa ryhmissä on mukana aikuisopiskelijoita, jotka omalla olemuksellaan rauhoittavat ryhmädynamiikkaa. Kalajokilaaksossa on toiminut kaksi vuotta opiskelijatutorit. Opiskelupaikkavarmistuksen yhteydessä ammattiansa aloittava opiskelija saa toimivilta tutoreilta tutorkirjeen. Kummitutorit ovat ensisijaisesti osaston omia opiskelijoita, mutta tarvittaessa käytetään myös muiden osastojen tutoreita. Ryhmäyttämiseen kannattaa käyttää aikaa esim. erilaisten luokkakohtaisten tempausten (leikkimielisten tehtävien kuten lautahiihto) avulla. Ryhmäytynyt opiskelijaryhmä tuntee vastuuta kaikista jäsenistään huolehtimalla mukana pysymisestä ja selvittämällä vaikkapa poissaolojen syitä.

Niissä oppilaitoksissa, joissa on asuntolat voivat asuntolatutorit olla tärkeässä roolissa opiskelijan sitouttamisessa. Nuori 16 -vuotias saattaa laittaa ”hanskat naulaan” kun ei tunne uutta paikkakuntaa, ei sen harrastusmahdollisuuksia ja palveluita. Asuntolassa asuville olisi hyvä järjestää myös toimintailtoja.

Ryhtiä opiskeluihin ja lisäämään sitoutumista edistää, kun heti syksyllä jaetaan opiskelijalle henkilökohtainen infopaketti. Tästä kansioista löytyy tietoa hyvin erilaisista koulutukseen liittyvistä asioista kuten henkilötietoja, kirjaluettelo, osaston henkilökunnan esittely, tutorien esittely jne.

Hyvän systeemin löytäminen opintojen etenemisen seurantaan edesauttaa opiskelijaa sitoutumaan opintoihinsa. Useimmiten opintokorttien tiedot eivät ole reaaliajassa ja näin opiskelijalle saattaa jäädä omien opintojensa sujumisesta ruusuiset kuvitelmat eli hän ”elää” tai ”haluaa elää” luulossa, että opinnot ovat kunnossa. Opintokortin lisätietosarakkeeseen voisi laittaa tarkennuksia esim. nollasuoritusten syystä. Näin on kokeiltu esim. Kalajokilaakson ammattioppilaitoksessa. Nämä lisäkommentit toimivat muistin tukena opettajalle, sekä selventävät opiskelijalle ja hänen huoltajalleen opintojen etenemistä. Arviointiohjelman lisätietosarakkeen tehostaminen mahdollistaa myös suorituspuutteiden helpompaa seuraamista muiltakin kuin opettajan omilta opintokokonaisuuksilta.

Välittömällä opiskelijan poissaoloihin tarttumisella ja yhtenäisellä käytännöllä on sitouttamisen kannalta tärkeä rooli. Poissaolosäännöt sekä mahdollisesti poissaolokirjan käyttöä tulisi yhtenäistään ja tarkentaa niin että kaikki toimivat samoja periaatteita noudattaen. Luvottomien poissaolojen minimointiin vaikuttaa välitön tarttuminen. Kaikkein nopeimmin voidaan tarttua poissaoloihin, jos käytössä on reaaliajassa oleva sähköinen poissaolo-ohjelma.

5.5 Miten sitouttaa koko henkilöstö ja vanhemmat kasvatusvastuuseen?

Itse asiassa kysymys voidaan kääntää myös toisin – miten opiskelijat saataisiin ymmärtämään, että koko henkilöstö on mukana opetustoimessa. Kuinka usein opetushenkilöstö kuulee, että ei meidän tarvitse siivoojaa totella, kun se ei ole meidän opettaja. Oppilaitoksessa tulisi luoda selvät pelisäännöt, että yhteistyöllä puolin ja toisin saadaan paljon enemmän aikaiseksi. Kun kaikilla on yhtenäiset linjaukset ja toimintatavat mm. poissaolomäärien, korvaustapojen, hyväksilukujen ja rästisuoritustapojen sekä työsali/ruokalapukeutumisen suhteen niin silloin kukaan ei voi vedota siihen, että se ja se antaa meidän tehdä niin ja niin.

Opiskelijan sitouttaminen opiskeluun ei välttämättä yksin riitä vaan erityisesti nuorten opiskelijoiden huoltajat tulisi myös saada sitoutumaan. Se onnistuu parhaiten tutustumalla opiskelijan huoltajiin esim. kotiväeniltojen avulla. Tällaiset illat tulisi järjestää heti opintojen alkuvaiheessa. Illan ideana on tutustuminen puolin ja toisin ”myönteisessä hengessä”. Huoltajien on myöhemmin helpompi ottaa yhteyttä kasvotuttuun ryhmänohjaajaan. Puhe- llinnumeroiden vaihtamisen lisäksi yhteyttä on entistä helpompi pitää sähköpostitse. Kiinteä yhteydenpito tukee opiskelijaa ja hänen opintojensa etenemistä sekä sitouttaa myös huoltajaa mukaan nuorelle tärkeisiin opiskeluasioihin. Kalajokilaakson tuloksista tulee esille sama ilmiö kuin muissakin yhteyksissä, ongelmia on eniten joka vuosi ohjausta tarvitsevien opiskelijoiden kanssa. On havaittu, että kipeimmin tukea tarvitsevien vanhemmat eivät osallistu tapaamisiin tai osa vanhemmista ei ole kiinnostunut nuorten tilanteesta.

Opiskeluun sitoutuminen paranee myös, jos kehitellään opiskeluun liittäen yhteistyömuotoja huoltajien kanssa. Kalajokilaakson kuntayhtymän koulussa havaittiin, että asiakastöiden lisääminen ja tekeminen ainakin ensimmäisenä vuonna opiskelijan omalle huoltajalle tai muulle läheiselle aikuiselle luo myönteistä yhteistyötä sekä pienentää kynnystä asioida koululla. Myös opiskelijaa itseään motivoi tehdä ensimmäinen asiakastyö omaan lähiverkostoon.

5.6 Opintojen ohjausjärjestelmien ja ohjauksen kehittäminen

Hyvin suunnitelluissa oppimisympäristöissä otetaan alun alkaen huomioon riittävien ja monipuolisten tuki- ja ohjausjärjestelmien kehittäminen. Se taas edellyttää tietoa oppimisen edellytyksistä. Tarvitaan myös sopivien vuorovaikutuskanavien olemassaoloa sekä riittävät ja sopivat henkilöresurssit.

Opetussuunnitelmien kehittäminen kulkee useimmiten rinnan ohjauksen kehittämisen kanssa. Näin on tapahtunut myös OPEMON 2 -hankkeissa. Kaikissa mukana olleissa kouluissa on kiinnitetty huomiota opiskelijoihin, joilla syystä tai toisesta on vaikeuksia pysyä mukana opiskelutahdissa. Samoin on haettu uusia keinoja opiskella eli erilaisia vaihtoehtoja luokkaopetukselle.

Rovaniemen terveyst- ja sosiaalialan oppilaitoksen projektissa tavoitteena oli henkilökohtaistaa opiskelijan oppimista ja taata opiskelijalle mahdollisuus edetä omaa yksilöllistä oppimispolkuaan pitkin. Henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat (HOPS) keskusteluineen ja sähköisine lomakeversioineen ovat olleet käytössä ja löytämässä paikkansa ammatillisen peruskoulutuksen opintojen ohjauksessa. Vaikeutena on koettu henkilökunnan keskinäiseen työnjakoon ja resurssien vähäisyyteen liittyvät kysymykset. Helsingin tekniikan alan oppilaitoksessa auto- ja kuljetusalan luokalle jokaiselle opiskelijalle laadittiin opiskelijan tarpeiden ja edellytysten mukainen HOPS, jonka laadinnassa oli mukana aktiivisesti opiskelijan ja opettajan lisäksi työpaikan edustaja. Onkin tärkeätä miettiä ja suunnitella, millaiseksi HOPS-prosessi kulloinkin muodostuu ja ketkä siihen osallistuvat. HOPS-keskusteluiden on todettu sitouttavan opiskeluasioihin niin nuoria kuin heidän huoltajiaankin.

5.7 Opetusmenetelmällisiä ratkaisuja

Opetuksen painopiste on siirtynyt ”rintamaopetuksesta” opiskelijan oppimisen etenemisen huomioimiseen sekä hitaammin edistyvien ja tukitoimenpiteitä tarvitsevien opetusjärjestelyjen tehostamiseen. Toisaalta esimerkiksi lukioissa käytössä oleva luokattomuus ei ainkaan sellaisenaan näyttäisi olevan hyvä. Levi-Instituutissa saatujen kokemusten mukaan se ei sopinut varsinkaan suoraan peruskoulusta tuleville, mutta kokeneemmille ja jo muita opintoja omaaville opiskelijoille järjestelmä oli joustava.

Vaihtelevat opetusmenetelmät motivoivat ja sitouttavat opiskelijoita. Opiskelutapojen eriyttäminen opiskelijoiden taitojen ja valmiuksien mukaan havaittiin tärkeäksi motivaation kannalta. Eriyttäminen omiin ryhmiin tehtiin lähtötasotestien avulla, jolloin kartoitettiin mitä kukin osaa entuudestaan. Myös opiskelutaitoja ja -tyylejä kartoittavia arviointikeinoja käytettiin eriyttämisen tukena. Monissa hankkeissa työssäoppiminen havaittiin olevan motivoiva tapa oppia ammatissa tarvittavia tietoja ja taitoja. Hyviä kokemuksia saatiin myös ammattiopintojen ja yhteisten opintojen integroimisesta.

Työvaltaisten opetusmenetelmien käyttöön ottamista kokeiltiin menestyksellisesti auto- ja kuljetusalan opinnoissa. Aito työtilanne sekä jatkuva ammatti-ihmisen malli ja ohjaus antoivat parhaan mahdollisen oppimisympäristön ja ei ainoastaan opiskelijalle vaan myös työpaikan ohjaajille ja opettajille. Toisaalta tällainen oppimisjärjestely vaatii opettajalta jämäkkyyttä sekä kokonaisuuden hahmottamista entistä enemmän. Opettajan on tunnettava työpaikkojen tilanne, jotta opiskelijan työtehtävät eivät jää liian suppeiksi ja samankaltaisiksi. Opiskelijat kommentoivat kokemuksiaan työssäoppimisesta esimerkiksi seuraavasti:

”Tää opiskelutapa motivoi mielettömän hyvin. Saa tienestii, pääsee taloon sisään ja saa vielä kesätöitä. Nopeammin oppii kuin koulussa. Huoltoja tehtiin useita päivässä. En jaksaisi lukeilla.”

Erilaisia projektioppimistilanteita kokeiltiin useammalla eri koulutuslalla. Opiskelijat antoivat hyvin myönteistä palautetta projektissa työskentelystä, sillä silloin heillä oli mahdollisuus hahmottaa laajoja kokonaisuuksia, ottaa vastuuta ja ymmärtää eri opintojen tarpeellisuutta, mm. yhteisten opintojen kautta saavutettua osaamista. Äidinkieli on hyvä esimerkki siitä, miten työselosteiden tai muiden raporttien kirjoittamisessa yhdistyvät niin ammatillisten kuin myös yhteisten opintojen tavoitteet. Projektioppiminen sopii kaikille opiskelijoille ja erityisesti niille opiskelijoille, jotka kaipaavat enemmän oma-aloitteisuutta ja haasteita. Verkko-opetuksen kehittäminen on monessa oppilaitoksessa vasta aluillaan.

Vaatii vielä runsaasti kehittämistä niin että verkko-opinnot todellakin pystytään toteuttamaan osana opetusta. Eri hankkeissa saatujen kokemusten mukaan opinnot tulisi suunnitella huolellisesti ja siten, että opiskelijoilla on mahdollisuus suorittaa opinnot yksilöllisesti. Samoin tulisi käydä periaatteelliset keskustelut ja laatia pelisäännöt sille, hyväksytäänkö verkossa työskentely opetukseen osallistumiseksi vai katsotaanko, että opiskelijan on oltava lähiopetuksessa?

Kaikissa eri tavoin toteutetuissa opetustilanteissa todettiin, että palautteen antaminen välittömästi oppimistilanteessa on tärkeää. Opiskelijan tulee saada välittömästi tietää, missä hän on onnistunut ja missä on parantamisen varaa. Eri hankkeissa havaittiin positiivisen palautteen ratkaiseva merkitys. ”Pienikin kehu kantaa pitkään” totesivat opiskelijat. Toiminnan korjaamiseen tähtäävä (negatiivinen) palaute tulisi antaa positiivisessa hengessä, rakentavasti ja kannustavasti.

6 YHTEENVETO JA TULEVAISUUDEN NÄKYMIÄ

Ammatillisen koulutuksen tavoitteet korostavat ammatillisen ja persoonallisen kasvun kiinteää yhteyttä. Ammattitaitotavoitteiden rinnalla erityisesti nuorten koulutuksessa on keskeisenä tavoitteena nuoren persoonallisuuden monipuolinen kehitys ja kasvu yhteiskunnan aktiiviseksi ja vastuulliseksi jäseneksi. Koulutukseen vaikuttavat käsitykset tiedosta, taidosta ja oppimisesta. Ammatillinen osaaminen on ammattiteorian ja käytännön taitojen integroitunut kokonaisuus, joka näkyy sujuvana toimintana, käytännön taitoina ja kykynä tehdä ratkaisuja erilaisissa työtilanteissa.

Nykyään korostetaan jälleen yhteisöllisyyden merkitystä, myös opetus-oppimistilanteissa. OPEMON 2 -hankkeissa etsittiin erilaisia ratkaisuja opiskelijoiden opintojen sujuvuuden ja tutkinnon suorittamisen helpottamiseksi. Useimmissa hankkeissa painopisteenä oli opintojen yksilöllisten polkujen löytäminen erilaisten opetusjärjestelyjen ja menetelmällisten ratkaisujen avulla. Miten hankkeissa on kyetty hyödyntämään yhteisöllisyyttä niin opiskelijoiden kuin opettajienkin toiminnan ohjaamisessa? Mitä yhteisöllisyydellä sitten tarkoitetaan?

Määritelmät ja painotukset yhteisöllisyydestä vaihtelevat eri tieteenaloilla. Kasvatustieteen alalla yhteisöllisyydessä painotetaan sitä, että jokainen ryhmän jäsen osallistuu oman oppimisensa lisäksi koko ryhmän yhteisten tavoitteiden saavuttamiseen. Koulutuksen parissa on jo pitkään korostettu yhteistoiminnallisen oppimisen etuja ja positiivisia vaikutuksia opiskelijoiden suoriutumiseen ja oppimistuloksiin. Yhteistoiminnallisuudessa kuvataan olevan mm. seuraavia piirteitä:

- Motivaatioon liittyvä, millä tarkoitetaan sitä, että ryhmän jäsenten on autettava ja rohkaistava toisiaan tehtävän suorittamisessa. Yksilölliset päämäärät on mahdollista saavuttaa vain, jos myös ryhmän muut jäsenet onnistuvat.
- Sosiaalinen kiinteytys tarkoittaa ryhmän kiinteyden asteen vaikutusta suoriutumiseen. Yhteistoiminnallisessa oppimisessa autetaan toisia, koska välitetään ryhmästä.
- Kehityksellinen selitysmalli: opiskelijoiden keskinäinen vuorovaikutus sopivien tehtävien parissa edesauttaa kriittisten käsitteiden hallintaa ja kehittää kognitiivista toimintaa.

Tutkijat ovat vuosikymmeniä sitten todenneet, että suurin osa oppimisesta useimmissa tilanteissa on yhteisöllistä toimintaa. Sosiaalinen interaktio on välttämätöntä tiedon ja taidon rakentamisessa, jotta voitaisiin päästä monipuoliseen ja syväsuuntautuneeseen oppimistulokseen. Virtuaaliopetuksen lisääntymisen ja kehittymisen myötä on korostettu vuorovaikutuksen merkitystä oppimisprosessissa. Myös vallalla oleva konstruktivistinen oppimiskäsitys näkee oppimisen sosiaalisena prosessina. Teorioissa voidaan havaita kaksi eri tavoin oppimistapahtuman sosiaalisuutta painottavaa lähestymistapaa. Toisen lähestymistavan takana on ns. piagetilainen konstruktivismi, joka korostaa yksilön omassa mielessä tapahtuvaa tiedon konstruointia, individuaalisesti. Toisen sosiaalista vuorovaikutusta korostavan teoriasuuntauksen taustalla on Vygotskyn sosio-kulttuurallinen teoria, jonka mukaan oivallus tapahtuu ensin keskusteluissa ja sisäistäminen yksilölliseksi tiedoksi vasta sen jälkeen.

Toteutettujen menetelmähankkeiden parhaimpina tuloksina voitaneen pitää kehitystyöhön osallistuneiden opiskelijoiden, opettajien, oppilaitosjohdon ja muun henkilöstön saamia oivalluksia, uusia kokemuksia ja oman toiminnan kriittistä arviointia sekä vuorovaikutuksen lisääntymistä. Monen mielestä pedagogisesti arvokkaan kokemuksen ehtona on, että kokemus ei ole yksilön mieleensä tallentamia muistikuvia, vaan ennen kaikkea monisuuntaista vuorovaikutusta ja keskustelua yhteisössä.

LIITE 1

OPEMON 2 -hankkeet vuosina 2003 – 2005

I OPETUKSEN ORGANISOINTIMALLIEN JA TOIMINTAKULTTUURIN UUDISTAMINEN

1. Opetuksen järjestämistä koskevien suunnitelmien kehittäminen
2. Opetuksen järjestämisen verkko-organisointimalli
3. Opetussuunnitelmasta henkilökohtaiseen opiskelusuunnitelmaan: esimerkki vuosisuunnitelmasta
4. Joustavat opetusjärjestelyt ja oppimisympäristöjen monipuolistaminen
5. Opemon 2 -hankkeen tuotosten kokeilu omassa toiminnassa

II PEDAGOGISEN JOHTAJUUDEN UUDISTAMINEN JA TOIMINNAN KEHITTÄMINEN

6. Pedagogisen johtajuuden uudistaminen
7. Pedagogisen ja kasvatuksellisen perustan vahvistaminen
8. Opetussuunnitelman laadun parantaminen

III OPISKELIJA OMAN OPPIMISPOLKUNSA LÖYTÄJÄNÄ

9. Nuoren ja hänen huoltajansa sitouttaminen opiskeluun
10. Opiskelija oman oppimispolkunsa omistajana
11. ”Hylsyt pois” -malli
12. Yksilöllinen oppiminen

IV OPETUSMENETELMIEN JA OHJAUKSEN KEHITTÄMINEN

13. Projektioppiminen
14. Äidinkielen integrointi ammatillisiin opintoihin: työvaltaisten menetelmien lisääminen
15. Verkko-opetuksen käytön laajentaminen
16. Opetusmenetelmät toiminnallisiksi ja työvaltaisiksi
17. Ohjauksellisten toimintatapojen kehittäminen
18. Projekt för utvecklandet av mångsidigare undervisningsmetoder
19. Työvaltaiset, yksilölliset opetusjärjestelyt ja -menetelmät
20. Hyvien käytänteiden ja mallien tuottaminen ja levittäminen: yksilölliset oppimisvalmiudet huomioonottavat opetusjärjestelyt ja -menetelmät

I OPETUKSEN ORGANISOINTIMALLIEN JA TOIMINTAKULTTUURIN UUDISTAMINEN

1. Opetuksen järjestämistä koskevien suunnitelmien kehittäminen

Toteuttaja ja yhdyshenkilö: Kalajokilaakson koulutuskuntayhtymä, Sirpa Korhonen (sirpa.korhonen@kam.fi)

Alat: Moniala, puuala, kaupan ja hallinnon ala, matkailu-, ravitsemis- ja talousala, kulttuuri-ala sekä luonnonvara-ala

Hankkeen kuvaus

Tavoitteena oli saada strategiat ja suunnitelmat osaksi jokapäiväistä toimintaa ja kokonaisvaltaistaa niitä. Nykytilasta on tehty analyysi kaikista kuntayhtymän strategioista/ suunnitelmista ja pohdittu yhdenmukaistamisen mahdollisuuksia. Koulutuksen järjestäjätasolla on käynnistynyt laadunhallintaprosessin kehittämistyö, jonka lisäksi on toteutettu opetuksen järjestämistä koskevien suunnitelmien kartoitus oppilaitoksittain. Kartoituksessa on selvitetty missä tehdään, kuka tekee, milloin tehdään ja miten päätökset ja suunnitelmat näkyvät opiskelijoilla. Tavoitteena on ollut saada lukuvuoden ja budjettivuoden toimintaan liittyvien suunnitelmien aikataulutus toimivaksi ja suunnitelmien päivitys kokonaisvaltaiseksi niin, että niistä on hyötyä käytännön toiminnassa.

Hankkeen arviointi

Koulutuksen järjestäjän tasolla saatiin valmiiksi kuvaus www-sivuille erilaisten strategioiden ja suunnitelmien yhteensovittamisesta. Kuntayhtymän laadunhallintaprosessin kehittämistyö on käynnistynyt ja vuoden 2004 aikana sekä yhtymä että jokainen oppilaitos teki itsearviointin CAF-mallin mukaisesti.

2. Opetuksen järjestämisen verkko-organisointimalli

Toteuttaja ja yhdyshenkilö: Rovaniemen koulutuskuntayhtymä, Rovaniemen tekninen ammattioppilaitos, Teuvo Niemelä (teuvo.niemela@roiami.fi)

Alat: Tekniikka ja liikenne

Hankkeen kuvaus

Tavoitteena on ollut kehittää opetuksen järjestämisen verkko-organisointimalli, joka huomioi ammatillukion ja muun lukioyhteistyön, työssäoppimisen, yhteisten opintojen oppimisen ja integroimisen ammatillisiin opintoihin, nopeasti edistyvien opiskelijoiden ja erityistä tukea vaativien opiskelijoiden etenemisen. Päämääränä on ollut johdonmukainen ja mahdollisimman paljon opetukseen vaikuttavia tekijöitä huomioiva suunnittelumalli. Tavoitteisiin on pyritty oppilaitoksen yhteistyökumppaneiden ja eri toimijoita yhdistävän opetusjärjestelyjen verkko-organisointimallin avulla. Yhteistyökumppaneita ovat lukiot, työssäoppimispaikat ja ammatilliset oppilaitokset. Oppilaitoksen sisäisessä organisaatiossa tavoitellaan erilaisten opettamis- ja oppimistapojen huomioimista opetusjärjestelyissä. Oppilaitoskohtaisessa suunnittelussa on voimakkaasti vaikuttamassa opiskelijoiden tukitoimien ennakoitu tarve sekä yksilöllisen etenemisen vaatimukset. Yhteisten opintojen ja ammattiopintojen opettajien yhteistyötä pyritään edistämään yhteisillä suunnittelukokouksilla.

Tuotoksena on joustava ja kehittyvä verkko-organisointimalli, jonka avulla lukuvuoden suunnittelu etenee vaiheittain. Hankkeen etenemistä on seurattu osastoittain johtoryhmän kokouksissa ja opettajien palautetta kuullaan seurantakokouksissa ja kehittämiskeskusteluissa.

Hankkeen arviointi

Oppilaitoksen toimintakulttuuri on kehittynyt järjestämään erilaisia oppimispolkuja. Opetuksen painopiste on siirtynyt katederiopetuksesta opiskelijan oppimisen etenemisen huomioimiseen sekä hitaammin edistyvien ja tukitoimenpiteitä tarvitsevien opiskelijoiden opetusjärjestelyjen tehostamiseen. Korvaavia opintoja omaavilla ja nopeammin edistyvillä opiskelijoilla on mahdollisuus lyhentää opiskeluaikaansa. HOJKS-lomakkeen 1. osa toimii hyvin, muista osista saadaan tietoa myöhemmin. HOJKS-järjestelmän tulisi kuitenkin olla tietokantapohjainen ja sen tulisi olla integroituna oppilashallinto-ohjelmaan. Käyttöliittymän tulee olla käyttäjien ehdoilla suunniteltu.

3. Opetussuunnitelmasta henkilökohtaiseen opiskelusuunnitelmaan: esimerkki vuosisuunnitelmasta

Toteuttaja ja yhdyshenkilö: Rovaniemen koulutuskuntayhtymä, Levi-Instituutti,
(eero.korhonen@roi.ami.fi)

Alat: Matkailuala

Hankkeen kuvaus

Hankkeen lähtökohtana oli opiskelijan oppiminen ammatin työelämälähtöisesti. OPEMON-hankkeen puitteissa on luotu malli kurssimuotoisesta, luokattomasta ammatinopettajainkoulutuksesta. Järjestely takaa paitsi opiskelijan edistymisen, myös henkilöstön kehittämisen ja työsuunnittelun helpottumisen. Tavoitteisiin pyritään lähtemällä liikkeelle oppilaitoskohtaisesta opetussuunnitelmasta. Se koodataan vuosisuunnitelmaksi, joka sisältää opintojaksot opinto- ja opettajakohtaisesti. Vuosisuunnitelmaa tarkennetaan lukukausittain ja lukuvuoden lopussa tehdään seurantayhteenveto, jolloin palautetta kerätään sekä opiskelijoilta että henkilöstöltä. Opiskelijoille tehdään myös henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat. Vuosisuunnitelman, koulukohtaisen opetussuunnitelman sekä henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman pohjalta opiskelija rakentaa yhdessä opettajan kanssa henkilökohtaisen lukujärjestyksensä, jota tarkennetaan koko vuoden ajan opiskelijan ja opettajan HOPS-keskusteluissa. Kirjallista palautetta hankkeen etenemisestä on kerätty sekä henkilöstöltä että opiskelijoilta.

Hankkeen arviointi

Peruskoulusta tuleville nuorille on päädytty rakentamaan ensimmäiselle vuodelle runkolukujärjestys, johon opiskelija voi lisätä vapaasti valittavia opintoja erillistarjontalistalta. Lukion tai toisen ammatillisen tutkinnon suorittaneille annetaan väljä runkolukujärjestys. Erilaisten projektien todettiin aiheuttavan repaleisuutta opintojaksoissa. Vuosisuunnitelma nähtiin kuitenkin hyvänä ja selkeänä, samoin viikkopaketit koettiin toimiviksi erityisesti vanhempien opiskelijoiden kohdalla. Viikkopaketien aikana sekä opiskelijat että opettajat sitoutuivat täysipainoiseen opiskeluun ja kurssin aiheesta todettiin olevan vaivattomampaa laatia isompia ja loogisia kokonaisuuksia. Opiskelijoiden oman polun rakentaminen oli helpompaa nykyisten opetusjärjestelmien myötä. Hankkeen kuluessa havaittiin, että käytössä olleet HOPS-lomakkeet eivät palvelleet tarkoitustaan, sillä ne olivat liian laajoja ja yksityiskohtaisia. Henkilökohtaisia keskusteluja pidettiin huomattavasti antoisempina. Työssäoppiminen ajoittui sopiviin ajankohtiin ja verkko-opetus todettiin toimivaksi.

4. Joustavat opetusjärjestelyt ja oppimisympäristöjen monipuolistaminen

Toteuttaja ja yhdyshenkilö: Savon koulutuskuntayhtymä, Risto Alikoski
(risto.alikoski@sakky.fi)

Alat: Kaupan ja hallinnon ala, sosiaali- ja terveysala, luonnonvara-ala sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousala

Hankkeen kuvaus

Tavoitteena oli kokeilla uusia joustavia työjärjestyksiä ja luoda joustavia opiskelumahdollisuuksia, rakentaa ja kokeilla erilaisia opintopolkuja sekä monipuolistaa siihen liittyviä ohjausmenettelyjä. Lisäksi haluttiin laatia uusia toimintamalleja työssäoppimisen opettamiseen sekä laajentaa verkko-opiskeluympäristöä. Tarkoitus oli myös huomioida erilaisten oppijoiden tarpeet opetusjärjestelyjä suunniteltaessa sekä tiivistää opetus- ja ohjaushenkilöstön kuten myös oppilaitoksen ja elinkeinoelämän välistä yhteistyötä. Projektin tavoitteena oli tuottaa erilaisia toimintamalleja opintojen järjestelyiksi, uudistuvia työssäoppimisen opetuskäytäntöjä, opiskelijaystävällistä ja yksilöllistä opintojen tarjontaa sekä laadukasta opetusta.

Hankkeen arviointi

Suurimpina haasteina koettiin ajan ja resurssien puute. Opiskelijoiden sitoutuminen ja itseohjautuvuus vaihtelivat eikä tiedonkulku ollut aina sitovaa. Opiskelijoiden omatoimisuus ja yhteistoiminnallisuus havaittiin kuitenkin lisääntyneen. Hankkeen myötä on opittu reflektoimaan ja opetus on muuttunut opiskelijälähtöisemmäksi, työelämäyhteydet paremmin huomioon ottaviksi sekä kokonaisvaltaisemmaksi. Käyttöön on otettu myös henkilökohtaisia oppimispolkuja. Oppilaitosjohto on myös sitoutunut hyvin hankkeeseen. Tulevaisuudessa tärkeää olisi resursoida myös verkko-opetusta.

5. Opemon 2 -hankkeen tuotosten kokeilu omassa toiminnassa

Toteuttaja ja yhdyshenkilö: Etelä-Karjalan koulutuskuntayhtymä, Etelä-Karjalan ammattiopisto, Tuula Lampinen (tuula.lampinen@ekamo.fi)

Hankkeen kuvaus

Tavoitteena on työstää ja kokeilla omassa toiminnassa Opemon 2 -hankkeen pilottikokeiluissa saatuja malleja opetuksen järjestämistä koskevien suunnitelmien ja henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman osalta. Etelä-Karjalan ammattiopisto nimeää osaprojektista vastuullisen projektisuunnittelijan, osallistuu Opemon 2 -hankkeen työkokouksiin ja kouluttaa opettajia mallien käyttöön. Projektin tuloksista tiedotetaan projektiraportin avulla. Kehitystarpeita on todettu olevan opetuksen ohjauksessa, riittävydessä ja resursoinnissa sekä opetuksen järjestämistä koskevissa suunnitelmissa ja jaksamisessa. Kokonaisresurssien uudelleenjakoa on mietittävä, opiskelumateriaaleja käytettävä tehokkaammin, ohjauksen resursseja suunnattava ja varauduttava opettajien sukupolvenvaihdokseen.

Hankkeen arviointi

Ammattiopistossa on jo otettu käyttöön INKA-arviointijärjestelmä ja palautekeskustelut sekä palautteen perusteella on tehty korjaustoimenpiteitä. Uusille opettajille järjestetään perehdyttämistilaisuuksia, neuvottelukuntia perehdytetään yhteisesti ja opettajille järjestetään koulutusta. Vanhempia tavataan säännöllisesti ja opiskelijayhdistys on perustettu. Lisäksi on laadittu opinto-ohjaussuunnitelma, ryhmänohjaajan opas, yhteiset järjestyssäännöt ja erityisopetuksen suunnitelma.

II PEDAGOGISEN JOHTAJUUDEN UUDISTAMINEN JA TOIMINNAN KEHITTÄMINEN

6. Pedagogisen ja kasvatuksellisen perustan vahvistaminen

Toteuttaja ja yhdyshenkilö: Savon koulutuskuntayhtymä, Risto Alikoski (risto.alikoski@sakky.fi)

Alat: Kaupan ja hallinnon ala, sosiaali- ja terveysala, luonnonvara-ala sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousala

Hankkeen kuvaus

Osaprojektin tavoitteina oli kehittää keskustelufoorumi, jonka teemoina ovat pedagogiikan ja kasvatuksen kysymykset, luoda yksiköihin tila, jonka teemoina ovat pedagogiikan ja kasvatuksen kysymykset, varmistaa yhteistoiminta systemaattisella ohjelmalla sekä innostaa opettajat hyödyntämään toistensa osaamista (vertaistutorointi). Osaprojektin tarkoituksena oli tuottaa pedagogisia piisejä ja pedagogista täydennyskoulutusta, parantaa ilmapiiriä ja opiskelijoiden viihtymistä koulussa sekä laadukasta opetusta.

Hankkeen arviointi

Piisille, jonka kautta opettajat voisivat jakaa tietouttaan ja osaamistaan, ei ole löydetty fyysistä tilaa Varkauden kaupan ja hallinnon yksikössä. Oppimisympäristöön on kuitenkin luotu ympäristö toiminnalle. Opettajamentorointi todettiin Kuopion sosiaali- ja terveysalan palautteissa mielenkiintoiseksi ja tarpeelliseksi. Iisalmen sosiaali- ja terveysalalla piisi oli toteutettu ennalta sovittuina aikoina, jolloin on yhteisesti keskustellen etsitty ratkaisuja havaittuihin pedagogisiin kehittämistarpeisiin. Tämä on vahvistanut myös opettajien pedagogista tukea ja yhdessä tekemistä. Hankkeen etenemistä on arvioitu tekemällä väliraportteja. Kuopion Savoniassa järjestettiin opettajille koulutuksia, joihin he olivat tyytyväisiä. Ne nostattivat yhteistä tavoitteellisuutta ja kokonaisvaltaista ajattelua sekä saivat aikaan integrointia ja opetussuunnitelmien tarkennuksia. Metsä- ja puutalouden yksikössä hanke on parantanut selvästi yhteishenkeä henkilöstön kesken. Myös opettajien motivaatio työtänsä kohtaan on kohonnut.

7. Pedagogisen toiminnan ja johtajuuden kehittäminen

Toteuttaja ja yhdyshenkilö: Savon koulutuskuntayhtymä, Risto Alikoski (risto.alikoski@sakky.fi)

Alat: Kaupan ja hallinnon ala, sosiaali- ja terveysala, luonnonvara-ala sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousala

Hankkeen kuvaus

Toimenpiteet kohdistetaan kokonaisprojektissa 1) pedagogiikan ja kasvatustyön perusteisiin. Koulutuksen saavutettavuutta ja läpäisyä onnistuneesti tehostetaan 2) opetuksen järjestelyjen sekä monipuolisten oppimisympäristöjen kehittämällä. 3) Opetussuunnitelman tarkastelu on perusasia opiskelupolkujen ja järkevän koulutuksen ajoittamisen onnistumiseksi. Koulutuksen kehittäminen EU:n viitoittamiin tavoitteisiin ja työelämän yhä kasvaviin vaatimuksiin edellyttää ammatillisen koulutuksen uudelleen järjestelyjä, muutoksia opiskelijan yksilöllisiin mahdollisuuksiin, erityistarpeiden huomioon ottamiseen ja opettajan työn uudelleen arviointiin ja johtamiseen. Pedagoginen johtajuus määrittellään

tässä projektissa työyhteisön jokaisen jäsenen sitoutumisena kasvatus- ja opetusvastuuseen, yhteisiin arvoihin sekä avoimen, keskusteleavan ilmapiirin luomiseen. Tavoitteena on opiskelijan yksilöllisen, hyvin etenevän opiskelun varmistaminen erilaisin keinoin, pedagogisen tiedon ja taidon laaja-alainen ja jatkuva uudistuminen sekä pedagogisen johtajuuden merkityksen korostaminen. Tuotteiksi saadaan pedagogiset piisit, pedagoginen täydennyskoulutus, uudistunut opetussuunnitelma, työssäoppimisen uudistuvat opetuskäytännöt, ohjausmenetelmät ja arviointi työssäoppimisessa, opiskelijoiden parempi viihtyminen koulussa ja parempi ilmapiiri, toimintamalli opintojen järjestelyiksi, opiskelijaystävällinen ja yksilöllinen opintojen tarjonta, laadukas opetus sekä aiheita opinnäytetöille.

Hankkeen arviointi

Uusia johtamisen käytänteitä on kokeiltu ja mukana olleella henkilökunnalla on ollut mahdollisuus toteuttaa opetussuunnitelman kehitystyötä ja kokeilla erilaisia opetusmenetelmiä ja -järjestelyjä. Lisäksi pedagoginen keskustelu on hankkeen aikana lisääntynyt. Tapahtuneet muutokset organisaatiossa aiheuttivat hämmennystä, joka vei voimavaroja kehittämistoiminnalta. Uusia kehittämistarpeita on kuitenkin pystytty tunnistamaan.

8. Opetussuunnitelman laadun parantaminen

Toteuttaja ja yhdyshenkilö: Savon koulutuskuntayhtymä, Risto Alikoski
(risto.alikoski@sakky.fi)

Alat: Kaupan ja hallinnon ala, sosiaali- ja terveysala, luonnonvara-ala sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousala

Hankkeen kuvaus

Tavoitteena oli tuottaa uudistunut opetussuunnitelma, uudistaa ohjausmenetelmiä ja arviointia työssäoppimisessa, antaa opettajille metodisia keinoja toteuttaa uutta opetussuunnitelmaa ja integroitua ainekokonaisuuksia sekä laadukas opetus. Taustalla oli tarve kehittää kokonaisvaltaista, työelämälähtöistä oppimisprosessia ja päästä pois pirstaleisista, koulukohtaisista opetussuunnitelmista. Tavoitteena oli muotoilla opetussuunnitelmat laajoiksi, ammatillista kasvua tukeviksi oppimiskokonaisuuksiksi, huomioiden eri opetusmenetelmät (työssäoppiminen, simulaatio, ongelmaperusteinen oppiminen ja opetussuunnitelman perusteet). Lisäksi tuotetaan toimintamalli työssäoppimisen ohjausmenettelyistä ja integroinnista eri opintokokonaisuuksien välillä sekä raportit kokeilujen tuloksista.

Hankkeen arviointi

Opetussuunnitelmia on tarkistettu ja uudet opsit ovat tulossa, integrointia on lisätty ja joustavuus kokeiluluokan opetusjärjestelyissä on toteutunut osittain. Opetussuunnitelmiin on lisätty myös näytöt. Tuloksena on tuotettu malli opetussuunnitelmien ja elinkeinon työprosessien yhteensovittamisesta sekä integroitujen opintokokonaisuuksien määrittelystä.

Kummiyritystoiminnassa on siirrytty yhteen kummiyritykseen. Kehittämistyön tuloksena oppiminen tapahtuu enemmän erilaisten projektien kautta ja vertaisoppiminen on edennyt opettajien ja opiskelijoiden keskuudessa hyvin. Haasteena nähtiin kuitenkin opettajien sitoutuminen ja resurssien puute. Osaamista koottiin koulussa, työssäoppimisen ja harjoitusyrityksen avulla. Harjoitusyrityksissä toiminta organisoitiin oikeiksi työelämän prosesseiksi. Lähtökohtana oli opiskelijälähtöisyys ja opiskelijoille, johdolle ja työssäoppimishajaajille kehitettiin kyselylomake-/kurssipalauttejärjestelmä. Opinnäytetyöohjeistus rakennettiin oppimisympäristöön, jolloin se on työelämälähtöinen ja vertaisoppiminen korostuu.

Opettajien yhteistyö on hankkeen myötä tiivistynyt ja opiskelu on tullut vapaammaksi. Toisaalta opiskelijoiden on oltava itseohjautuvia ja arviointi ei ole onnistunut kovin hyvin. Myös erilaiseen opiskelumuotoon tarvitaan lisää valmentamista. On myös työstetty sosiaalialan materiaalipankkia. Haasteellisena koettiin resurssien puute ja opettajien sitoutuminen. Työelämä ja asiantuntemus kytkettiin luontevasti työssäoppimiseen kouluttamalla ammattinharjoittajia työssäoppimisen ja opiskelijan vaatimukset huomioiden. Malli kehitti oppimista ja työllistymistä palvelevaa ammatin polkua.

III OPISKELIJA OMAN OPPIMISPOLKUNSA LÖYTÄJÄNÄ

9. Nuoren ja hänen huoltajansa sitouttaminen opiskeluun

Toteuttaja ja yhdyshenkilö: Kalajokilaakson koulutuskuntayhtymä, Asta Anttila
(asta.anttila@kam.fi)

Alat: Tekniikan ja liikenteen ala (puuala, kone- ja metalliala, autoala sekä logistiikka)

Hankkeen kuvaus

Hanke käynnistettiin, koska opiskelijoilla oli liian paljon poissaoloja, keskeyttämisistä ja opiskelumotivaatio-ongelmia. Lisäksi havaittiin, etteivät opiskelijat tienneet tarpeeksi hyvin mitä opiskelevat ja miksi, eikä opiskeluympäristöä tunnettu riittävän hyvin. Myös yhteistyö huoltajien kanssa oli vähäistä. Tavoitteena oli parantaa opintosuorituksia ja vähentää poissaoloja. Opiskelijoita pyrittiin sitouttamaan säilyttämällä samat ryhmänohjaajat ja kummitutorit läpi opiskeluajan, motivoimalla ja asuntolatutoreiden toimintaa tehostamalla sekä koko henkilökunnan sitouttamisella kasvatusvastuuseen. Opiskelijoita perehdytettiin myös pidemmällä aikajänteellä perehdyttämistä- ja opiskelurunkojen avulla henkilöstöön, omaan osastoon, oppilaitokseen, uudistettuun opiskelijaoppaaseen, opetussuunnitelmaan ja arviointiin. Yhteistyötä opiskelijan ja huoltajan kanssa lisättiin keskusteluilla opiskelijan kanssa, kotiväenilloilla, yhteydenpidolla opiskelijan kotiin, muilla huoltajatapaamisilla sekä kirjallisilla tiedotteilla. Lisäksi opiskelijat tekivät ainakin ensimmäisenä vuonna asiakastöitä opiskelijan huoltajalle tai muulle läheiselle aikuiselle. Opintojen etenemistä ja poissaoloja ryhdyttiin seuraamaan opintokortin ja opintojen etenemistarkisteen avulla sekä puututtiin välittömästi poissaoloihin. Opetusjärjestelyjä käytettiin sitouttajina niin, että valmistettiin opetuspaketteja, opintoja eriytettiin, eri vuosiluokkia ryhmäytettiin keskenään ja työtä valtaistettiin mahdollisimman tehokkaaksi.

Hankkeen arviointi

Opiskelijan perehdyttäminen uuteen opiskeluympäristöön, sen henkilöstöön ja opiskelutovereihin on ratkaisevaa opiskelijan sitouttamisessa ensimmäisten viikkojen aikana ja se kantaa läpi koko kolmivuotisen taipaleen ajan. Hankkeen todettiin parantaneen yhteistyötä ja toisista huolehtimista opiskelijaryhmissä, vähentäneen poissaoloja ja keskeyttämisistä ja tiivistäneen yhteistyötä kodin ja koulun välillä. Opiskelumotivaatio kasvoi todellisten töiden tekemisen myötä; opiskelijat eivät ole innostuneita tekemään harjoitustöitä, vaan haluavat tehdä oikeita asiakas- tai alihankintatöitä. Asiakastöitä on kuitenkin tehtävä oppimisen ehdoilla.

10. Opiskelija oman oppimispolkunsa omistajana

Toteuttaja ja yhdyshenkilö: Rovaniemen koulutuskuntayhtymä, Rovaniemen terveys- ja sosiaalialan oppilaitos, Leila Krintilä (leila.krintila@roiami.fi)

Alat: Vapaa-aika- ja liikunta-ala (nuoriso- ja vapaa-ajan ohjauksen perustutkinto), sosiaali- ja terveysala (lähihoitaja)

Hankkeen kuvaus

Hankkeen päätavoitteena oli yksilöllistää ja henkilökohtaistaa opiskelijan oppimispolkua uusintamalla pedagogista toimintakulttuuria. Päämääränä oli, että henkilökohtaistaminen ja yksilöllistäminen toteutuvat myös käytännön toiminnassa, opiskelijan oppimisprosessissa. Toimintaa kokeilemalla ja kehittämällä luotiin oppilaitokseen oma oppimisen henkilökohtaistamisen toimintamalli. Projektin aikana testattiin ja edelleen kehitettiin mittareita ja lomakkeistoja sekä saatettiin ne sähköiseen muotoon. Pilottiryhmänä toimi syksyllä 2003 opiskelunsa aloittaneet nuoriso- ja vapaa-ajanohjaajaopiskelijat. Syksyllä 2004 mukaan tulivat myös lähihoitajaopiskelijat. Syksyllä 2003 opiskelijat testasivat oppimis- ja opiskelutyylimittareita, joiden tuloksia he hyödynsivät suunnitellessaan omaa opiskeluaan. Opettajat pyrkivät huomioimaan testien tulokset pedagogisissa ratkaisuissaan ja opetuksen järjestelyissä. Opiskelijat antoivat palautetta testien kielestä ja ymmärrettävyydestä, jonka mukaan testejä arvioitiin ja kehitettiin. Myös verkossa olevia testejä arvioitiin.

Ensimmäiset henkilökohtaiset HOPS-keskustelut käytiin kunkin opiskelijan kanssa syksyllä 2004. HOPS-lomakkeiston tarkoitusta ja käyttötapaa selvennettiin opiskelijoiden kanssa. HOPSista on tehty myös sähköiset versiot, jolloin ne ovat toimineet ohjauksen välineenä opiskelijan ja tutorin välisessä sähköisessä keskustelussa. Hankkeen tuotoksina saatiin toiminnallisten ja kokemuksellisten oppimismenetelmien lisäksi vaihtelevia oppimisympäristöjä. Opiskelijat ovat päässeet kokeilemaan suunnittelu- ja ohjaustaitojaan oikeiden asiakkaiden kanssa.

Hankkeen arviointi

Tavoitteeseen on päästy osittain. Vaikeutena opintojen yksilöllistämisessä nähdään se, että oppilaitoksessa koulutetaan kerrallaan vain yhtä ryhmää, jolloin puuttuvat opinnot voi suorittaa vasta seuraavan vuoden ryhmän mukana.

11. ”Hylsyt pois” -malli

Toteuttaja ja yhdyshenkilö: Rovaniemen koulutuskuntayhtymä, Rovaniemen palvelualojen oppilaitos, Helena Rautakorpi (helena.rautakorpi@roiami.fi)

Alat: Kauppa ja hallinto

Hankkeen kuvaus

Hankkeen tavoitteena oli auttaa hitaammin eteneviä ja puutteellisilla opiskelunvalmiuksilla ja -taidoilla varustettuja opiskelijoita valmistumaan tukemalla heitä erityisesti niissä opinnoissa, jotka eivät olleet sujuneet normaalissa luokkaopetuksessa. Alkuperäisen hankesuunnitelman mukaan tarkoitus oli löytää työpainotteisella opetusmenetelmällä uudenlaisia tapoja saavuttaa koulutuksen asettamia tavoitteita ja antaa yksilöllisempää ohjausta ja opetusta. Suunnitelmissa oli ”Oppimopo”-hanke, johon piti valikoitua opiskelijoita sekä lukukauden alussa että aikana ja siihen tuli nimetä neljä opettajaa. Toteutetussa hankkeessa on

ollut mukana opintojen eri vaiheissa olevia opiskelijoita, jotka opiskelevat henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (HOPS) mukaan joko tiettyjä opintojaksoja tai laajempia opintokokonaisuuksia. Ohjausta ja opetusta on räätälöity opiskelijan tarpeiden mukaan ja opiskelijan tavoitteena on ollut saavuttaa T1-tason kriteerit opiskelemalla viikoittain Opemon-tunneilla tai erillisillä T1-kursseilla saaden siten hyväksytyt suoritukset. Tuotoksina ovat olleet erilaiset kurssit (arvonlisäverotus, henkilö- ja yritysverotus, matematiikan ja kielten kurssit). Opemon-tunneilla on ollut mukana noin 80 opiskelijaa ja suorituksia on tullut yhteensä 172. Palautetta on kerätty suoraan opiskelijoilta.

Hankkeen arviointi

Hankkeen myötä toimintakulttuurissa on tapahtunut muutos. Opettajat ajattelevat enemmän opiskelijan kokonaistilannetta yksittäisten kurssisuoritusten sijaan. Lisäksi opiskelijoiden erilaisia oppimisvaikeuksia on opittu ymmärtämään. Opiskelijoiden sitouttaminen kyseiseen opiskelumenetelmään vaatii kuitenkin kehittämistä eikä määrällisiä tuotoksia saavutettu odotetusti. Opiskelijoiden palaute on silti ollut kiittävää ja rohkaisevaa. Kokonaissuunnittelua on haitannut ajallisten resurssien niukkuus.

12. Yksilöllinen oppiminen

Toteuttaja ja yhdyshenkilö: Savon koulutuskuntayhtymä, Risto Alikoski
(risto.alikoski@sakky.fi)

Alat: Tekniikan ja liikenteen ala (rakennusala, puuala, talotekniikka, pintakäsittelyala sekä kone- ja metalliala)

Hankkeen kuvaus

Tavoitteena oli luoda yksilöllisen oppimisen koulutusjärjestelmä tai toimintamalli. Pääpaino on yksilössä eikä etenemistahti ole ryhmäsidonnaista. Tarkoituksena oli luoda oppimisympäristö, jossa opiskelijat toimivat omien tavoitteidensa mukaisesti, yksilöllisten oppimispolkujen avulla, opettajaryhmän ohjauksessa kohti työllistymistä ja jatkokoulutusta. Oppimiskokonaisuuksia käsitellään moduuleittain. Tuloksena opetussuunnitelmat on avattu moduuleittain ja opetus-/oppimismateriaalia on siirretty sähköiseen muotoon verkkoon. Lisäksi opiskelijoille on tehty yksilölliset HOPSit. Opiskelijahallintaohjelmaa kehitetään, jotta se voisi toimia pohjana HOPSin laadinnassa ja seurannassa. Valtakunnallisen opetussuunnitelman mukaisesti on luotu 120 ov:n kattavat tehtäväkansion alakohtaisesti sekä niitä tukeva sähköinen materiaali.

Hankkeen arviointi

Opetushenkilöstön sitoutuminen hankkeeseen on alussa ollut epäilevää. Koulutuksen järjestäjän toimintamalli ei ole kaikilta osin ollut valmis vastaanottamaan uutta menetelmää, vaan vaatii mm. yhteisten opintojen integroimista osaksi ammatillisia opintoja. Opetussuunnitelmaa on kuitenkin ryhdytty avaamaan opiskelijoiden kanssa ja oppimateriaalia kehitetty oppimiskokonaisuuksittain sekä opiskelijoille että opettajille. Aihepiiriin liittyvää koulutusta on myös hankittu ja opiskelijahallintaohjelman kehittäminen on käynnistetty.

IV OPETUSMENETELMIEN JA OHJAUKSEN KEHITTÄMINEN

13. Projektioppiminen Lapin luonto-opistossa

Toteuttaja ja yhdyshenkilö: Rovaniemen koulutuskuntayhtymä, Lapin luonto-opisto, Sirkka-Liisa Peteri (sirkka-liisa.peteri@roi.ami.fi)

Alat: Luonto- ja ympäristöala, metsäala

Hankkeen kuvaus

Hankkeen tavoitteena oli kehittää yhteistä projektioppimisen mallia, toteuttaa työelämälähtöisiä opintokokonaisuuksien sisältöjä ja hyödyntää opetusmaatilan tiloja, koneita ja laitteita. Opintokokonaisuuksien tavoitteita testattiin ja selkiinnytettiin projektioppimisen aikana. Samalla nähtiin toiminnan kautta, miten ammatilliset opintokokonaisuudet tulee jakaa opintojaksoihin. Kohderyhmänä olivat luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon toisen vuosikurssin opiskelijat ja metsätalouden perustutkinnon ensimmäisen vuosikurssin opiskelijat. Projektioppiminen järjestettiin työssäoppimisen ja itsenäisen opiskelun aikana. Opiskelijat saivat työelämältä tai sidosryhmältä selvityspyynnön, johon he suunnittelivat vastaukseksi hankkeen ja joka liitettiin myös opintojaksoon. Oppiminen voitiin toteuttaa yksilöllisesti verkko-opetuksena tai ohjattuna, yksilöllisenä ohjelmaperustaisena oppimisena. Lapin luonto-osastolla hankkeita oli kaksi: MÖÖ-projekti ja itsenäisen simulaattorin käyttö.

Hankkeen arviointi

MÖÖ-projektin toimintatapa oli opiskelijoille uusi, mutta toiminnan myötä opiskelijat alkoivat ottaa hankkeesta vastuuta. Osa opiskelijoista tarvitsi enemmän tukea ja ohjausta kuin toiset. Toinen toiselta oppiminen onnistui projektin loppupuolella hyvin ja vertaisarviointi oli samansuuntaista kuin opetushenkilöstön ja työpaikkaohjaajan arvioinnit. Hankkeen tuloksena valmisteltiin luontopolkuhanke, joka sai oikein hankerahoituksen. Toimintamallia toteutetaan ja kehitetään vuosittain ja mukaan otetaan ammattiosaamisen näytöt. Simulaattorin käyttö mittalaitetehtävissä toteutettiin pääsääntöisesti ohjattuna itseopiskeluna. Ohjaava opettaja laati tehtävien suoritusohjeet ja etenemismallin. Opiskelijat suorittivat annetut tehtävät osaksi omalla ajallaan ja lopuksi he osallistuivat ns. näyttöön. Toimintamalli on jatkuvassa käytössä. Opiskelijat ovat myös tehneet itsearvioinnin oppimispäiväkirjan avulla. Opintokokonaisuuksien merkitys korostui hankkeen myötä ja hanke viritti henkilöstön ja työelämän avoimeen keskusteluun toteutussuunnittelun laadinnassa ja toteutuksessa. Oppimisen arvioinnissa ja ryhmäsuorituksissa ja niiden ydinosaamisen määrittelyssä on kuitenkin vielä haasteellista tehtävää.

14. Äidinkielen integrointi ammatillisiin opintoihin: työvaltaisten menetelmien lisääminen

Toteuttaja ja yhdyshenkilö: Kalajokilaakson koulutuskuntayhtymä, Saija Happonen, Kari Heinonen ja Hannu Takalo (etunimi.sukunimi@kam.fi)

Hankkeen kuvaus

Hankkeessa äidinkieli integroitiin ammatillisiin opintoihin, jolloin se lisäsi eri opintojen asiantuntemusta yhteistyön kautta. Hankkeen käynnistyessä opiskelijoilla oli luvattomia poissaoloja, oppimistulokset olivat huonoja ja opintojen keskeyttämisistä oli paljon. Lisäksi

opiskelijaryhmät olivat hyvin heterogeenisiä, joten haluttiin etsiä tapoja, joilla voitaisiin eriyttää opetusta yksilöllisesti. Opetusta hajautettiin useammalle jaksolle ja teoriaopetus siirrettiin osaksi työsalien puolelle. Äidinkielen integrointi ammatillisiin opintoihin on lisännyt eri aineiden opettajien yhteistyötä. Opiskelijat ovat tehneet omaan alansa liittyviä työssäoppimisraportteja, työselostuksia ja työsalissa suullisia esityksiä. Lisäksi opiskelijat ovat tutustuneet oman alansa lehtiin, artikkeleihin ja muuhun mediatarjontaan. Opetuksessa käytetään apuna opetuspaketteja, jotka yhtenäistävät opetettavia asioita ja helpottavat sijaisopettajien työtä, mutta myös sitouttavat opiskelijoita ja antavat mahdollisuuden tehostaa ohjaamista koko osastolla. Henkilökohtaisia opetuksen järjestämissuunnitelmia (HOJKS) tarkennettaessa harjoitus- ja asiakastyöt otetaan huomioon ja HOJKS tehdään mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä vanhempien kanssa. Varsinaisen opetuksen rinnalla käytetään tukena myös ammattimiehiä tai kouluavustajia.

Hankkeen arviointi

Hankkeen tuloksena saatiin malli siitä, miten erilaiset opiskelijat voidaan opetusjärjestelyin eriyttää sekä malli yhteisten opintojen integroimisesta ammatillisiin opintoihin. Loppuraportissa todettiin ammatillisten ja yhteisten opintojen opettajien yhteistyön lisääntyneen ja opiskelijoiden yksilöllisiin oppimistarpeisiin pystyttiin vastaamaan paremmin. Äidinkielen opintojaksojen lopussa on tehty kysely, verrokkiryhmänä ovat olleet vuotta aikaisemmin aloittaneet vastaavat ryhmät. Opiskelijaopasta on muutettu selkeämmäksi. Sama ryhmänohjaaja läpi opiskelun ei kuitenkaan toteutunut kaikilla pilottiryhmillä.

Poissaolosäännöksiä on yhtenäistetty ja ne on liitetty osaksi poissaolokirjaa. Pilottiluokkien oppilaitokset siirtyivät kevään 2005 aikana atk-pohjaiseen reaaliaikaiseen poissaoloseurantaan. Käyttöön on otettu varhaisen poissaoloihin puuttumisen malli. Ammattimiehiä on käytetty tukena opiskelijoiden ohjaamisessa, mutta heidän saantinsa saattaa olla vaikeaa.

15. Verkko-opetuksen käytön laajentaminen

Toteuttaja ja yhdyshenkilö: Kalajokilaakson koulutuskuntayhtymä, Ari Sarpola (ari.sarpola@kam.fi)

Alat: Moniala, yhteiset opinnot, sosiaali- ja terveysala, kaupan ja hallinnon ala, matkailu-, ravitsemis- ja talousala sekä kulttuuriala

Hankkeen kuvaus

Tavoitteena oli, että virtuaalihankkeissa mukana olevat opettajat kouluttavat ja mentoroi- vat jokaisesta kuntayhtymän oppilaitoksesta opettajia, jotka tekevät 1-2 opintoviikon laajuiset verkko-opinnot ja toteuttavat ne opiskelijoiden kanssa. Näin haluttiin edesauttaa verkko-opetuksen vakiintumista kunta-yhtymän oppilaitosten normaaliksi toiminnaksi. Hankkeen tuloksina ovat pedagoginen koulutus ja verkko-opinnot valituista asioista.

Verkko-opetukseen luodaan edellytykset niin, että koulutuksen järjestäjä sitoutuu niiden kehittämiseen ja mahdollistaa opettajien koulutuksen sekä opetuksen verkossa. Verkko-opinnot viedään osaksi opetussuunnitelmaa. Opiskelijoille luodaan käyttäjätunnukset heti koulutuksen alettua ja heillä on käyttöoikeudet koko koulutuksen ajan. Mikrotuen saannin tulee olla varmistettua. Myös verkko-opintoja toteuttaneet opettajat ovat opettajakollegoiden teknisenä tukena. Tämä mentorointi toteutetaan käytännönläheisesti lähellä omaa työpaikkaa. Opettajat arvioivat verkko-opintoja opiskelijoilta keräämänsä palautteen pohjalta. Keskeisenä periaatteena on opiskelijoiden välinen vuorovaikutus ja vertaistuki.

Hankkeen arviointi

Opettajien valmiudet suunnitella oppimisprosessiperustaisia opintoja kehittyivät koulutuksen aikana. Tämä muokkasi myös opettajien lähiopetusta. Lisäksi tietotekniset taidot kehittyivät. Suunnitelluista opinnoista kuitenkin vain pieni osa toteutui seuraavana lukukautena. Ongelmina ovat olleet opintojen sijoittaminen opiskelijoiden ohjelmaan sekä opettajien palkkauksen perusteet. Lukuvuoden 2003–2004 aikana rakennettiin kymmenen oppimisympäristöä, joista neljä on testattu. Syksyllä 2004 rakennettua verkkokurssia on testattu kevään 2005 aikana. Kaikkiaan koulutuksiin on osallistunut 34 opettajaa Kalajokilaakson koulutuskuntayhtymän eri oppilaitoksista.

16. Opetusmenetelmät toiminnallisiksi ja työvaltaisiksi

Toteuttaja ja yhdyshenkilöt: Helsingin kaupunki: Helsingin sosiaali- ja terveysalan oppilaitos, Tuija Takala (tuija.takala@edu.hel.fi) ja Helsingin palvelualueen oppilaitos, Sari Lehtonen (sari1.lehtonen@edu.hel.fi)

Alat: Tekstiili- ja vaatetusala (HELPA), sosiaali- ja terveysala (HESOTE)

Hankkeen kuvaus

HESOTE:n tavoitteena oli opetusmenetelmien monipuolistaminen erilaiset oppijat huomioon ottaviksi ja erityisesti toiminnallisten ja työvaltaisten menetelmien lisääminen. Lisäksi tavoitteena on ollut siirtyä perinteisestä opettajakeskeisestä opetuksesta oppijakeskeisempään oppimismetodiin. Myös oppiaineiden integrointia on kehitetty. Opiskelijat ovat suorittaneet pienen osan opinnoistaan työelämän kanssa toteutettavien projektien avulla. Mukana on ollut noin 250 opiskelijaa. Hanke on toteutettu osaprojektien avulla, jotka ovat suuntautuneet päiväkotiin, vanhusten virkistystoimintaan ja kotihoitoon, mielenterveyskuntoutujiin ja hoitotyöhön. Tuotoksena on malli neljästä toiminnallisesta osaprojektista, jotka monipuolistavat käytettyjä opetusmenetelmiä, ottavat huomioon erilaiset oppijat, lisäävät opetuksen oppijakeskeisyyttä ja lisäävät eri opintojen integrointia.

HELPA:n tavoitteena oli opetuksen organisointimallien ja toimintakulttuurin uudistaminen, opetuksen yksilöllistäminen sekä henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevien suunnitelmien kehittäminen. Lisäksi tarkoitus on ollut opetusmenetelmien monipuolistaminen toiminnallisempaan, innovatiivisempaan ja eriyttävämpään suuntaan erilaisissa oppimisympäristöissä. Verkko-ohjausta ja -materiaalia on lisätty perusopetuksessa. Opetustoiminnasta on etsitty opettajien toimesta kehittämisalueita ja laajentuneiden oppimisympäristöjen vaatimuksia on tarkennettu. Opetusvälineitä ja työtiloja on ajanmukaistettu. Tuotoksina saatiin itsenäisen oppimisen paketit opintokokonaisuuksittain verkkomateriaalina, työssäoppimisen ohjaus ja tuki sekä opetuksen apulaitteet ammattityössä.

Hankkeen arviointi

HESOTE saavutti asettamansa tavoitteet ja opettajien, opiskelijoiden ja yhteistyökumppaneiden palaute on vahvistanut sitä, että monimuotoisen toiminnalliset ja kokemukselliset opetusmenetelmät tehostavat oppimista. Opettajat pitivät mielekkäänä mahdollisuuksia elävöittää opetusta ja lisätä työelämäntuntemusta ja -lähtöisyyttä. Erilainen tapa opiskella antoi opiskelijoille mahdollisuuden näyttää osaamistaan monipuolisesti ja käyttää vahvuuksiaan. HELPA:ssa sähköinen opetusmateriaali on laajempaa kuin tavoitteeksi asetettiin. Tietotekniikan käyttö on vahvistunut osaksi ammattialan identiteettiä.

17. Ohjauksellisten toimintatapojen kehittäminen

Toteuttaja ja yhdyshenkilö: Helsingin kaupungin: Helsingin tekniikan alan oppilaitos, Tom Jacoby (tom.jacoby@edu.hel.fi)

Alat: Tekniikan ja liikenteen ala (logistiikka, autoala sekä tekstiili- ja vaatetusala)

Hankkeen kuvaus

Keskeiseksi kehittämisen kohteeksi valittiin opinto-ohjaus sekä ryhmänohjaajien ja opettajien ohjauksellisten valmiuksien kehittäminen. Hankkeen aikana kehitettiin ja monipuolistettiin erityisesti työssäoppimisen ohjaukseen liittyviä käytäntöjä. Tavoitteena oli laatia kaikkien oppilaitoksen koulutusyksiköiden yhteinen opinto-ohjauksen suunnitelma sekä kehittää ohjauksellisia toimintatapoja koko oppilaitoksessa. Olemassa olevaa toimintaa tuettiin ja voitiin edelleen kehittää ja dokumentoida. Työssäoppimisesta ja näytöistä saatuja kokemuksia yhdistämällä kehitettiin ohjauksellisia menetelmiä ja tehostettiin opiskelijan henkilökohtaista ohjausta. Lisäksi tavoitteena oli lisätä kansainvälistä yhteistyötä ja luoda kontakteja ohjausalan toimijoihin Pohjoismaissa ja muualla Euroopassa. Tuotokseksi saatiin opinto-ohjauksen suunnitelma ja kuvaus sen toiminnasta käytännössä.

Käytännössä hanke toteutui niin, että jokaiselle opiskelijalle laadittiin opiskelijan tarpeiden ja edellytysten mukainen henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (HOPS), jonka laatimises- sa olivat aktiivisesti mukana opiskelija, työpaikan edustaja sekä opettaja. Opiskelijoita oli mukana kaikkiaan 40. Mukana oli myös auto- ja logistiikka-alan yrityksiä. Lähtökohtana olivat opiskelijan vahvuudet ja ohjauksen määrä ja tavoitteiden asettelu lähti opiskelijan omista tarpeista. OPEMON 2 -hanke liitettiin osaksi jo hyvin alkaneeseen yhteistyöhön oppilaitoksen ja yritysten välillä. Ylioppilaspohjaisten ja kaksoistutkintoa suorittavien opiskelijoiden ohjaus yhdistettiin erityistä tukea vaativien opiskelijoiden ohjaukseen. Tuotokseksi saatiin autoalan perustutkinnon ohjaus- ja toteutusmalli yhteistyössä autoalan yritysten kanssa.

Hankkeen arviointi

Olemassa olevaa toimintaa dokumentoidaan ja arvioidaan eri tahojen kanssa koko toiminnan ajan. Opettajilta ja opiskelijoilta kerätään palautetta, jota käytetään toiminnan suunnittelussa. Myös oppilaitoksen johto arvioi ja antaa palautetta. Hanke lisäsi opintojen joustavaa suorittamista ja oppiminen tuli tavoitteellisemmaksi. Koulutuksen työelämävas- taavuus on erittäin hyvä ja opiskelijat sitoutuneita. Opiskelijoiden HOPSit on myös saatu toimiviksi ja joustaviksi yhteistyössä työelämän kanssa.

18. Projekt för utvecklandet av mångsidigare undervisningsmetoder

Projektägare: Västra Nylands yrkesskola samkommun, Lars Eklund (lars.eklund@vny.fi)

Medverkande branscher: Bil- och transportbranschen, hotel- och restaurangbranschen

Projektbeskrivning

Målet med projektet var att utveckla en skola där de enskilda studerandes behov av mera olika undervisningsmetoder beaktas och där varierande inlärningsmiljöer utnyttjas i studierna. Ett annat mål var att förnya organisationen, det pedagogiska ledarskapet och verksamhetskulturen till den del dessa utgör hinder för att inlärningsmålen nås.

För att uppnå målen hade man för avsikt att

- skapa en databas som i realtid upprätthåller individuella studieplaner.

- utveckla den individuella handledningen
- integrera individuellt de gemensamma studierna i yrkesstudierna.

För handledningen utvecklades inom projektet en manual, frågeformulär och uppföljningsblanketter. Andra produkter såsom inlärningsportfölj, åtgärdsprogram och reflektionsblankett utarbetas efter avslutande av projektet. Modeller för integrering av de gemensamma studierna i yrkesundervisningen har utarbetats, rapporter och informationsmaterial, har spridits och informations- och fortbildningstillfällen arrangerats.

Utvärdering av projektet

De årligen återkommande studerandeenkäterna visar på förbättrad motivation och förändrade attityder bland de studerande. Fortbildningen, diskussionstillfällen och projektet i sig har skapat ett öppnare klimat och inlärningsprocessen och de pedagogiska möjligheterna röner uppenbart större uppmärksamhet inom lärarkåren.

En del lärare har emellertid haft svårigheter med motivationen för utvecklingsarbetet och inte slutit upp kring projektet i önskvärd utsträckning. Som helhet har dock projektet väckt en positiv och realistisk syn på verksamheten och framför allt för behovet av förändringar. En tidigareläggning av läsårsplaneringen medför bättre möjligheter för samplanering, koordinering och integrering. Tutorverksamheten och integreringen har följts upp med ett antal diskussionstillfällen. Utbildningen ”Från lärare till handledare” har givit många nya idéer för undervisningen och tutorverksamheten. Projekten har direkt inverkat på läroinrättningens sätt att arbeta genom att ge alla lärare en medvetenhet om hur ungdomar fungerar i dagens värld och att de behöver en annan sorts undervisningsstrategi än tidigare. Feedbacken från lärarna har i allmänhet varit positiv och de studerande har förhållit sig ytterst positiva till tutorverksamheten.

19. Työvaltaiset, yksilölliset opetusjärjestelyt ja -menetelmät

Toteuttaja ja yhdyshenkilö: Tampereen ammattiopisto, Tampereen kauppaoppilaitos, Eeva Mäihäniemi (eeva.maihaniemi@tao.tampere.fi)

Alat: Kauppa ja hallinto

Hankkeen kuvaus

Tavoitteena oli kehittää teoreettispainotteisten opetusmenetelmien rinnalle työpainotteisia opetusjärjestelyjä ja -menetelmiä myös oppilaitosympäristöön. Näillä järjestelyillä pyrittiin lisäämään opiskelijoiden motivaatiota. Lisäksi tavoitteena on ollut edesauttaa koulutuksen aikana saadun melko sirpaleisen tiedon pohjalta mahdollisimman hyvän kokonaiskuvan hahmottumista opiskelijoille työelämän tehtäväkokonaisuuksista ja eri asioiden yhteyksistä toisiinsa. Tavoitteena on ollut myös luoda nuorten näyttöjen vastaanottoympäristö täydennykseksi todellisten työelämäympäristöjen rinnalle. Käytännössä kehitetään ns. harjoitusyrittöystoimintaa ja tuodaan se osaksi nykyistä oppimisympäristöä kaikkien koulutusohjelmien kaikkien opiskelijoiden ulottuville. Opiskelijan oppimista halutaan henkilökohtaisesti tukea ja etsiä yksilöllisiä opintopolkuja. Tämän hallitsemiseksi Tampereen kaupunki on hankkinut ProCapita opiskelijahallinto -ohjelman sekä perusasteen että koko toisen asteen käyttöön. Tavoitteena on ottaa selvää ja kokeilla, miten opiskelijahallintojärjestelmä parhaimmillaan voisi auttaa eri tahoja opiskelijoiden oppimisen ohjaustöinnässä.

Hankeen arviointi

Harjoitusyritystoiminta vaatii oppilaitokselta suuren panostuksen vastuullisen vetäjän rooliin. Mallin parhaaksi ominaisuudeksi todettiin se, että se on todellista yritystoimintaa. Sama malli ei kuitenkaan käynyt kaikille aloille, vaan päädyttiin siihen, että kukin kehittää itselleen parhaiten sopivan toimintatavan. Liiketalouden harjoitusyritys -malli aiotaan toteuttaa lukuvuoden 2005–2006 aikana. Keskusteluilmapiiri asian ympärillä on tullut myönteiseksi ja kaikki näkevät asian tärkeäksi, vaikka yhteistä suunnittelu-aikaa on ollutkin välillä vaikea löytää. Uuden opiskelijahallinto-ohjelmiston käyttöönotto on edennyt odotettua hitaammin. Ohjelma on vasta kehitysvaiheessa, jolloin oppilaitoksellakin on ollut mahdollisuus esittää toivomuksia. Ohjelmaa ei vielä päästy täysin hyödyntämään.

20. Hyvien käytänteiden ja mallien tuottaminen ja levittäminen: yksilölliset oppimisvalmiudet huomioonottavat opetusjärjestelyt ja -menetelmät

Toteuttaja ja yhdyshenkilö: Länsi-Pirkanmaan koulutuskuntayhtymä/Ammatti-instituutti Iisakki, Tarja Perolainen (tarja.perolainen@lpkky.fi)

Alat: Tekniikan ja liikenteen ala (kone- ja metalliala, paperiteollisuuden perustutkinto, sähköala (elektroniikkalukio)) ja yhteisistä opinnoista äidinkieli

Hankeen kuvaus

Tavoitteena on kerätä tietoa jo käytetyistä yksilölliset valmiudet huomioonottavista opetusmenetelmistä Ammatti-instituutti Iisakissa sekä kehittää ja kokeilla käytännössä uusia. Kehitteillä on ollut neljä mallia: 1) tiimityöskentelyn/opiskelija apuopettajana -kokeilu, 2) lukemis- ja kirjoitusvaikeuksien testaus – niistä tehtävät johtopäätökset ja mahdolliset myöhemmät toimenpiteet Iisakissa, 3) yhteistoiminnallinen oppiminen ja 4) yhteiset opinnot ammatinopetuksen työkaluiksi.

Hankeen arviointi

Kokeilu on ollut ajallisesti liian lyhyt eikä varsinaisia käytänteitä ole ehtinyt syntyä. Tulokset ovat lähinnä opettajien tuntemuksia ja kokemuksia. Tulokset eivät myöskään näy heti. Myönteisenä on kuitenkin pidetty sitä, että opiskelijoiden kanssa on voitu keskustella asiasta. Suurimpia anteja on ollut oppiminen yhteistoiminnalliseen työskentelyyn sekä vastuun ottamiseen ryhmässä ja itsenäisessä opiskelussa. Osassa tehtäviä opiskelijan toisen opettaminen onnistui hyvin ja oppimistulokset parantuivat kokeiltavissa asioissa. Yhteistoiminnallisen oppimisen vahvuuksista kehittivät ryhmätyöskentelytaidot. Opiskelijoiden itseluottamus kasvoi, kun opiskelijalle annettiin vastuuta.